

184

ՎԻԿՏՈՐԻԱ ԱՂԱՆՈՒՐ

ՆՈՐ ԵՐՓԵՐ

ՅԱՐԳՄԱՆԵՑ

Հ. ԱՐՄԷՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆ

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆԵՑ

ՎԵՆԵՏԻԿ - Ս. ՂԱԶԱՐ

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1910

85

Ա-44

06.02.2013

7855

22 MAY 2010

99 NOV 2010

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

ՈՂԲԱՑԵԱԼ Վիկտորիա Աղանուրի սոյն Նոր Քնարական երգերը¹ թարգմանելու ձեռնարկած պահուս՝ աւելորդ կը համարիմ կրկնել հոս իր կենսագրութիւնը. փափաքողը կրնայ գտնել Վիկտորիայի «Յաւիտենական Զրոյց»ին Յառաջարանին մէջ, ուր դրած եմ մանրամասն, ինչպէս նաև իտալական մամուլին գնահատութիւններն իր հանճարին և արուեստի մասին: Հայութեան այս չքնաղ բեկորը՝ իտալական գեղածիծաղ երկնքին տակ երգեց, հառաչեց, սիրեց, և հուսկ՝ անողորմ հիւանդութեան մը զոհ եղաւ՝ դեռ իր ու-

1. Սոյն հատորէն 15 քերթուած արդէն թարգմանած և դրած եմ «Յաւիտենական Զրոյց»ին մէջ, առնելով լրագիրներէ կամ Հանդէսներէ, զորս Վիկտորիա կը զրկէր ինծի:

ՔԵՐԹՈՂԱԿԱՆ
Մ Ա Տ Ե Ն Ա Դ Ա Ր Ա Ն
ԺԳ.

32932-61

— 3 —

ժերուն կենսալիւր առուզութեանը մէջ, տանելով իր հետ գերեզման՝ զինքը պաշտող իր ամուսինը եւս, որ անձնասպան եղաւ չկարենալով տոկալ անհուն վշտին:

Իտալական մամուլը անխտիր՝ հայ մամուլը եւս անտարբեր չմնաց՝ ողբաց գողտրիկ ու վառվռուն հանճարի մը տարածամ այս անհետացումը, և Բրոֆ. Պոքքաֆուտնի, խմբագիր « Գրական Հոտմ » հանդէսին՝ որուն կ'աշխատակցէր Աղանուր, իրեն նուիրեց Յունիսի պրակը ամբողջովին, որուն մէջ յիսունի չափ նշանաւոր գրագէտներ և գրագիտուհիներ՝¹ որոնց մէջ կան նաեւ ֆրանսացիներ և

1. Անդոնիոյ Ֆոկացցարոյ, Էնրիքոյ Գասդէնուովոյ, Բումբէոյ Մուսէնզի, Ատա Նէկրի, Տոմէնիքոյ Չիամբոլի, Ալֆրէտոյ Պաչչէլլի, Իտա Պաչչինի, Յովհաննա Պաուէո, Վինչենցոյ Պոքքաֆուտնի, Չէզարէ Ֆանի (նախարար Հանրային կրթութեան), Եոլանտա, Հելենէ Վաքարէսքոյ, Լուիսի Կրիլլի, Կուիտոյ Մաժժոնի, Կուիտոյ Մէնաշի, Մարիա Բէզէ-Բասգոլազոյ, Ֆրանչէսքոյ Տիագ-Բլազա, Ալուստոյ Ֆէրրէրոյ, Ատոլֆ Ռիպօ, Էն, Էն:

սպանիացիներ, արձակ թէ ոտանաւոր՝ իրենց ցաւը սեւագրեցին, շեշտելով նէրահանճարին խորութիւնը, անձին բարութիւնը, խառնուածքին զմայլելի ճկունութիւնը, արուեստին մաքրութիւնը, մտածումներուն ազնուական վեհութիւնը, և իր շնորհալի գեղեցկութեան ու բարութեան քաղցրադաշնակ ի մի ձուլումը:

Իտա Պաչչինի կը գրէ. « Բախտը չունեցայ Վիկտորիան ճանչնալու, և ո եւ է անձնական յիշատակ զիս իրեն չի կապեր. բայց արուեստագէտի անկեղծութեամբ և կնոջ գործով կու լամ անհետացումը մեր երկինքներուն լուսապայծառ այս աստղին, և կը մաղթեմ որ փութով ազնուական յուշարձան մը՝ կազնուած Հոովմայ մէջ՝ ըսէ բոլոր իտալացի քաջակորով կիներուն, թէ գեղեցկութեան ինչպիսի հիանալի ներդաշնակութեամբ մը ձուլուած էին այս Ամենագնիւ կնոջ մէջ Բարութիւնն ու Հանճարը »:

Յովհաննա Պաուէո՝ զուստը Գաղղիոյ

ղեսպանին ի Հոոմ՝ և հայ մօր, մտեր-
մուհի Աղանուրի, գեղեցիկ յօղուած մ'ունի
«Երազ և կեանք» խորագրով, որուն մէջ՝
ի միջի այլոց կ'ըսէ. «Մինչեւ իր վերջին
վայրկեանները՝ հիւանդութենէն ընկճուած
թէեւ՝ ուրիշները կը մտածէր, ուրիշներուն
օգնութեան կը հասնէր, կը թեթեւցընէր
անոնց վիշտերը՝ օժտուած ըլլալով ըմբռ-
նողութեան հազուագիւտ ձիրքով: Եւ բո-
լոր անոնք՝ որ ճանչցան իր գեղեցիկ, սի-
րուն աչքերը, պիտի յիշեն միշտ զայն:
Սաստիկ կը սիրէր ծառերն ու ծաղիկնե-
րը, իրեն և անոնց միջեւ տեսակ մը նմա-
նութիւն զգալով»:

Էներիքոյ Գասդէլնուովոյ նշանաւոր գրա-
գէտը կը գրէ. «Շատ անգամներ չի՞ պա-
տահիր որ երբ հեղինակի մը վրայ կը
հիանանք՝ տանջող կասկած մը կ'արթննայ
մեր մտքին մէջ, և մենք մեզի կը հարցը-
նենք. — Բայց իրաւ ա՞յնպէս է ան՝ ինչ-
պէս որ իր գրքերը մեզի կը ցուցնեն զայն:
Անկե՞ղծ է իր խանդին, իր արցունքնե-

րուն, իր տարփանքներուն, իր բարկու-
թեանը մէջ: — Եւ քանի՞ անգամներ երբ
մանր պրպտեր ենք, ստիպուեր ենք ըսելու՝
թէ մարդուն և արուեստագէտին միջեւ
անդունդ մը կայ: Վիկտորիա Աղանուրի
մասին առանց վարանելու կրնանք հաս-
տատել՝ որ իր քերթուածները հայելին են
իր հոգւոյն ազնուական խրոխտութեան,
իր սրտին անուշակ բարութեան: Մանա-
ւանդ թէ պէտք ենք աւելցընել՝ թէ իր
մեծ սրտին մէկ մասը միայն, իր ընտիր
հոգւոյն մէկ մասը միայն ի յայտ կու գայ
իր գրողի գործէն, և թէ՛ թէպէտ վերջին
ժամանակաց իտալական քնարական եր-
գերուն լաւագոյններէն քանի մը հատ կը
թողու նէ մեզի, ով որ անձամբ չճանչցաւ
զայն, չի կրնար գնահատել արժանաւո-
րապէս»:

Տոմէնիքոյ Չիամբօլի «Աղանուրը երի-
տասարդ» հրաշալի յօղուածը հետեւեալ
տողերով կը սկսի. «... Բարի տիկինը՝
գոր բանաստեղծութիւնը, հայրենիքը, ա-

մէնքնիս այսպէս անակնկալ կերպով կոր-
սընցուցինք, մինչդեռ նէ ինքն հաւատք ու-
նէր դեռ եւս ծաղկելու իր առողջութեան և
արուեստին մէջ, իր ոտանաւորները կար-
դացող և զինքը բարեկամ զգացող ամէն
սրտի մէջ թողուց այնպիսի դառն կսկիծ
մը, որ կարծես սփոփանք մըն է խօսիլ
նէրա մասին զինքը սիրող հոգիներու խուռն
բազմութեանը մէջ, սէր մը՝ առաջ եկած
հիացումէ և համակրանքէ, յարգանքէ և
հաճութենէ: Չկայ մէկը որ զայն ճանչցած
ըլլայ և զգացած իր նկարագրին զմայլելի
ճկունութեան, հանճարին խորութեան, գա-
ղափարներուն վսեմութեանը մէջ, և իրեն
կապուած չըլլայ հիացումով, գրեթէ ե-
րախտագիտութեամբ՝ նէրա ուրիշ կիներէն
այնքան տարբեր ըլլալուն, ըլլալով հան-
դերձ անոնց նման առաքինի, հանճարեղ
և ազնիւ: Իր մէջ՝ ընդհանրապէս՝ բա-
նաստեղծը միայն տեսնուած է. բանաս-
տեղծը ամենանոր՝ քնքուշ և հզօր միան-
գամայն, որ զիտէր ըսել հոգւոյն բոլոր

գաղտնիքները՝ հետզհետէ մարող նազելի
փափկութիւններով, և կրքին բոլոր խօ-
լութիւնները՝ ակնարկութիւններով, փայ-
լակոյմներով կամ անակնկալ և վսեմ նո-
թերով: Բայց եթէ մէկը կարենար հետա-
զօտել նէրա զգացումը, թափանցել այն
գաղտնիքներուն մէջ՝ զորս նէ կը ծածկէր
խստօրէն, տեսնել յստակ այն սփինքսի և
վհուկի ուղեղին մէջ, պիտի ընծայէր կնոջ
ազնուականութեան ուրիշ կորով մը, կամ
աւելի լաւ պիտի ըմբռնէր իր արուեստը:
Թանկագին տուփ մըն էր նէ՝ լի պսպղուն
և հագուագիւտ գոհարներով, զորս նէ գրե-
թէ ուրախութեամբ կը ծածկէր. գուցէ
անգիտակից, գուցէ համեստ, գուցէ տհաճ
ժողովրդականութենէ՝ որ գովեստներով իսկ
կը պղծէ գեղեցիկ բաները»:

Ատա նէկերի կը գրէ. «... Մեռնողը՝
մեր բանաստեղծուհիներէն ամենէն ազնիւր
և ամենէն մաքուրն էր: Կը խօսին իր մա-
սին իր քերթուածները. կը խօսին իր մա-
սին և վեցհարուածեանը՝ որով ինքզինքն

սպաննեց իր կողակիցը, մինակ մնալէն
չափազանց վախնալով», ևն, ևն:

Այսպէս և միւս բոլոր գրագէտներն ու
գրագիտուհիները՝ իրեն մտերիմ կամ ոչ՝
այսպիսի զգացումներով և տեսութիւննե-
րով կը խօսին Ողբացեալին առաքինու-
թեանց և հանճարին վրայօր. որոնց կը
ձայնակցի և իր թարգմանիչը՝ որ զինքը
թէ՛ մօտէն և թէ՛ հեռուէն՝ անընդհատ թըղ-
թակցութեամբ՝ ճանչցած է, խառնելով իր
արցունքները՝ թափուածներուն, և յաւի-
տենական հանգիստ մաղթելով բարի և
առաքինի հոգւոյն:

Հ. Ա. ՂԱԶԻՎԵԱՆ

Ի ՄԱՆ

ՎԻԵՏՈՐԻԱ ԱՂԱՆՈՒՐԻ

Սուգ է հագեր Տրասիմեն,
Սուգ՝ Ադրիոյ թագուհին.
Զոփաց Մասիս իր հիմէն,
Սեւ հագաւ հայն, հայուհին:

Մայիսի օր մը զըւարթ,
Աղու խօսնակ Վիկտորիա,
Երբ կը բանար թերթն իր վարդ՝
Թողուցիր կեանքն առօրեայ:

Քնարիդ թելերն անուշիկ
Սէր ու մայիս կ'երգէին,
Ու մայիսի մէջ յուշիկ
Խըրեցար գոգն անհունին:

Խոր՝ երազուն աչքերուդ
Մարեցաւ լոյսը զըւարթ,
Խամբեցաւ վարդն այտերուդ,
Լռեցին շըրթներդ լագուարթ:

Գեղեցկութիւն, մայիս, սէր,
Ալ իրմէ երգ մի՛ խընդրէք.
Լռու է յաւէտ մուսան ձեր,
Լռու է սոխակը ձեր հէք:

Սուգ է հագեր Տրասիմեն,
Սուգ՝ Արրիոյ թագուհին.
Զոփաց Մասիս իր հիմէն,
Սեւ հագաւ հայն, հայուհին:

*
* *

Ո՛վ Վիկտորեա, էիր համակ բարութիւն,
էիր համակ պարկեշտութիւն՝ սէր ու գեղ.
Մարմնէդ շընորհ կը կաթէր...
Բայց կը մոռնչէր անբիծ հոգիդ, կը գոռար
Նախճիրներու, խազմերու
Ահեղադորդ խօշիւններուն դէմ դըժնէ,

Ու կը շանթէր իր ցասումն՝
Եղբայրութեան, սիրոյ սուրբ դրօշն ի ձեռին:
Կը բաբախէր կուրծքիդ տակ,
Կընոջ կուրծքիդ՝ արի ոգի մ՛առնական.
Կ՛ըմբոստանար, կը փըրփրէր
Երակներուդ մէջ հայ արիւնն ընդվզող.
Ու տագնապներն, հոգեվարքներն հեռաւոր
Եղբայրներուդ, քոյրերուդ՝
Կը բզըքտէին քընքուշ սիրտդ.
Ու բըզըքտուած Հայաստանիդ համար դուն՝
Ահեղօրէն մեծաշուք էրգ կ՛ուզէիր
Քու մուսայէդ, որ ցըրցըտէր, յօշոտէր
Պատառ պատառ դահիճներուն մարդասպան
Ուարիւնըռուշտ ձեռուրներն:
Ու վըհուկի կորովաբիւ աչքերովդ՝
Նըշմարեցիր Գողգոթայի լերան վրայ
Լուսալիւր այգ մը զըւարթ,
Եւ քընարիդ ահեղագոռ լարերով
Հայուն Զատիկն երգեցիր,
Երբ հայը դեռ կը խաչուէր
Մարտիրոսի կըտտանքներով ահաւոր:
Զատիկն եկաւ, եւ հըրճուեցաւ քու հոգիդ
Այն նորահրատ արշալոյսին կարմիրով.
Բայց ժանտաժուտ էր այն կարմիրն, յըղի էր
Քրէիքուր, պի՛ղծ սաղմերով...

Ու արիւնով լըւաց չըքնաղ կիլիկեան՝
Խոցոտելով հայու սըրտիկըդ սիրող:
Ու քու մուսաղ չըկըրցաւ երգ մ'որոտալ
Ահեղօրէն մեծաշուք...

Հիւանդ էիր, անագորոյն ցաւ մը ժանտ
Վատախտարակ ճապուռներովը կռածագ
Արի ոգիդ կ'ընդունէր.

Ու յըղեցիր ցաւոտ սըրտիդ ողջոյններն
Անոք, անտէր որբերուն...

Ու երբ մայիսը չըքնաղ
Կեանք կը շնչէր ամենուն,
Վիրաբուժին երկաթին տակ մահառիթ՝
Յետին չընչիկըդ տըւիր:

* * *

Աւա՛ղ քեզ, հէ՛ք Վիկտորեա...
Հո՛ն ուր ծընունդ կ'առնէ մարդ,
Հո՛ն եղաւ քու գերեզմանդ.
Սիրոյ երգիչըդ քընքու՛՛ջ՝
Սիրոյ սլաքին եղար զոհ.
Կեանքի յոյսով, թընդիւններով լի էիր,
Ու կ'երգէիր զուն վաղիւն,
Այդ անըստոյգ՝ ժանտ վաղիւն,

Հըռչակելով անոր դիւթանքը անհուն,
Անոր դիւթանքն անթառամ:
Բայց ան քեզ մահ կը դարբնէր.
Չէր պատրաստեր ջինջ կապոյտ,
Այլ մըրըրիկ. ոչ ծաղկազարդ բըլրակներ,
Այլ խորանդունդ վիհեր... մահ...
Կարապի երգդ եղաւ վաղիւն գըժխեմ...

* * *

Ու կը լըռես հիմա երգիչըդ լուռեան.
Լուռ են քնարիդ թըրթռուն թելերն հոգեզմայլ.
Անհունութեան ծարաւ հոգիդ սըլացաւ
Գէպ ի անհունն անուորտ.
Քընարդ հիմա անհունին մէջ կը հընչէ:
Մահացու կեանքըդ կարճատեւ եղաւ շատ,
Երջանկութիւն չըտեսար, հէ՛ք Վիկտորեա:
Առատօրէն շնորհեց քեզ
Բարի բնութիւնն հանճար, սէր,
Հարըստութիւն, շընորհ, ազնիւ սիրտ՝ հոգի.
Մահը ամէն ինչ փըշրեց...
Մըխիթարուէ՛ սակայն, գողտրիկ Աղանուր,
Ու նայէ վար դամբանիդ,
Ու յաղքսնակրդ տես, նայէ վարդերուն,
Գափնիկերուն անհամար:

Փառքիդ շողիւնն Արեւելքէն ճաճանչեց,
Արեւելքի մեղմիկ սըղոխն հայկական
Քու վարդ այտերդ համբուրեց,
Եւ ինք Շընորհն իր կուտագեղ մատներով
Գեղեցկութիւնդ յօրինեց.
Եւ հայկական խոշոր՝ թուխ
Աչքերուդ մէջ երագուն
Դրաւ թափանցող՝ լուտալիր գոյգ կայծակներ...
Ատնք անցան քեզի հետ,
Բայց թողուցիր դու մեզ երգերըդ գոհար,
Որոնց մէջ դուն ծրարեցիր սիրտդ ու հոգիդ
Դաշնակաւոր, շնորհալի.
Ու քեզ պիտի մոռացօնքն իր խաւարով
Չըպարուրէ, եւ համբաւդ
Ալ հոյակապ դարձած հընչէ պիտի միշտ,
Ո՛վ գեղանոյշ վիկտորեա...

Հ. Ա. ՂԱԶԻԿԵԱՆ

Victoria Alanoor

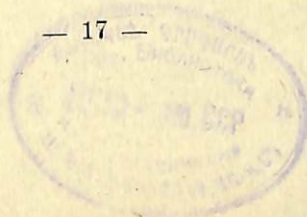
32932-61

FOR LETTER

For letter

— 17 —

2

Ս Ի Բ Ո Յ Ե Բ Գ Ը

Եղբայրական հաւատքի դիմակ դըրած եթէ գայ
Նենգը քեզի, եւ հընձէ քու դաշտերուդ վըրայ
[դաւն,
Եւ մոռացօնքը գործէ իր վատութիւնը դըժնեայ,
Թող քու հոգիդ յեղյեղէ քու տագնապիդ ու վշտիդ
Որ հոս եմ ես անվըտիտ:

Եթէ մըըրիկը փըշրէ երագին թեւն օդահերձ,
Ու դալկութիւնն ելլէ վեր եւ տարածէ իր ճանկերն
Հոն ուր ըղձանքըդ կերտեր էր զըրգարան բար-
[ձրաբերձ,
Ուրախութեան եւ յուսոյ նոր ճաճանչներ լուսագէտ
Քեզի պիտի ցաթեմ ես:

Ու թէ խաւարը երբեք ճակատագրին ճամբուն վրայ
Քեզ պարուրէ ու քաշէ վար՝ անդունդին զաշացու
Աւքերուն մէջ, կանչէ՛ դուն, դուն իմ անունըս
[կարդա,
Եւ ես՝ ըրած սիրտըս ջահ՝ պիտի թըռչիմ փու-
Ու քեզ պիտի փըրկեմ ես: [թապէս

ՀՊՈՒՐՏՈՒԹԻՒՆ

Այն վերջին նայուածքն անոր կը զուրցէր.
« Ինչո՞ւ համար չէս հաւատար, ինչո՞ւ
« Պիտի սըտէի. հոգիս բովանդակ
« Չէս տեսներ դուն այս իմ աչքերուս մէջ:

« Կեցի՛ր, մի՛ ստիպեր զիս որ պաշտպանեմ
« Ինքզինքս, հերքեմ խօլ ամբաստանութիւնն»:
Այս կերպով բիբերը կ'աղաչէին,
Բայց չըբացուեցան կարմրալար շուրթերն:

ԱՌ ԳԱՐՄԷՆ ՍԻՆՈՒԱ

Ո՛չ, վասըն զի ուտերըդ բախտն՝ արքունի՛
Ծիրանիով ծանրացուց՝
Սանդուղներէդ կ'ելլեմ վեր,
Եւ կը զարնեմ քու դըրան
Եւ կ'երգեմ այս մատրիկալն:
Այլ լաւ գիտեմ որ դուն մեռած ջըրերու
Ըստորմիքէն կապտորակ
Կը սաւառնիս՝ հոգւոյն անխէթ թեւերով՝
Դէպ հոն՝ ուր մէկը չըկայ
Որ դըրուատէ կամ բասրէ.
Դէպ ի գմայլման լըռութիւններն, երազի
Դէպ ի մարգերն անօտման,
Գաղափարին դէպ ի ազատ երկիրներն:
Գիտեմ որ դուն խանդակաթ
Չես երկրաւոր պերճութեանց
Եւ զըռեհիկ պարծանքի.
Գիտեմ որ քու երգերուդ
Մէջ կայ նըշոյլ ու փայլակ.
Եւ կը սիրէ ու կը ճանչնայ քու ոգիդ

Փոթորիկներն ու կռիւներն,
Եւ ստորաքարչ կըրքերու դէմ կը ցասնու:
Ասոր համար իմ հոգիս,
Ո՛վ քոյր, ըզքեզ կ'ողջունէ:

«ՏԵՍԱՅ»

Տեսայ որ մութ մահճիս քով
Ամբիժ հրեշտակը մահուան
Կը մօտենար հըրճուանքով՝
Ճաճանչագեղ՝ աննըման:

Փունջն իր ոսկի մագերուն
Էր աչքերուն վարագոյր,
Ու ժըպիտով շըրթներուն
Կ'ըսէր ինծի. — Հեստ եկուր: —

Յափըշտակուած լուսակաթ
Գողտըր դէմքովն՝ հոգեւին,
Սին գործերէ խոնջ՝ վըհատ՝
Կ'երկընցընեմ իմ ձեռուին:

Եւ սիրտըս երբ մահացուի
Այն կատարեալ հանգըստեան
Սուրբ հաւատքին կը բացուի,
Զոր կը շնորհէ ինք միայն,

Կը շընչէ ձայն մը ժըպիրհ
Իմ ականջիս մօտ յանկարծ .
«Արթընցիր, օ՛ն, ոտք ելիր,
Քալէ՛, խաչդ ուսըդ զարկած»:

ԵՂԲԱՅԻՐԱԿԱՆ ՍԷՒ

Պիտի ուզե՞նք զիրար սիրել, եղբայրներ,
Պիտի ուզե՞նք վանել վտարել քէնն ու ոխն,
Ատելութիւնը, նենգն ու դաւն ու նախանձն,
Ու բոլոր մութ կիրքերը մեր սընսպարծ
Ունայնութեան յաղթահարուին, ու խօսի
Բարձրը, ազատ, յըստակ այն ձայնը միայն՝
Որ կը խեղդուի, կը ծածկըւի շատ անգամ
Տըխուր՝ պըղտոր հըպարտութեան ճիչերէն,
Կայէնի ժանտ ու վատշըւէր մոլուցքէն:
Պիտի ուզե՞նք սիրել զիրար, ու սիրել
Բարին, ընել բարին, հըզօ՛ր թեւերով
Թըռչելով վեր ամէն մըթին անդունդէ,
Վամբերնիս մեր ափին մէջ պինդ բըռնելով,
Լուսացընցուղ եւ շեշտ՝ զերդ սուր մ՛յեսանուած՝
Ժիտ եւ արթուն թըշնամիին դէմ՝ չարին:
Պիտի ուզե՞նք որ մարտկոցներն իյնան վար,
Ջարդուփըշուր ըլլան բոլոր շըղթաներն,
Եւ գուարթալոյս աչուըներով դիտել պիշ
Այս գերագոյն գեղեցկութեամբ պատարուն
Անհետագօտ ըսքանչելի տիեզերքն,

Այս մարգերն, այս անտառակներն, այն լեռներն
Եւ այն ծոփն. օ՛ն, թող միակամ միաշունչ
Ջեռքերն իրար փընտոեն, կըցուին իրարու
Եղբայրական սեղմումներով, եւ յուզուած
Խօսքը գոռայ. Սիրենք զիրար, վաղը մենք
Պիտի չկըրնանք այլ եւս ներել մէկմէկու,
Եւ յոյս մ', երազ մը տալ փախչող այս ժամուն
Եւ կամ պարգեւ մը զըթուփեան: Վաղը մենք,
Քաղցր եղբայրներ՝ որ մեզի հետ կը տեսնէք
Արեւն եւ այս ջինջ գիշերներն, եւ անքուն
Աստղերու այս յաւէրժական հրաշալիքն,
Ո՛վ եղբայրներ, վաղը պիտի մեռնինք մենք:

Գ Ա Տ Ա Ս Տ Ա Ն

Երկընթի դրան դիմաց հոգի մ'երեւցաւ,
Եւ մեծ հրեշտակ մ'անոր հարցուց. — Ո՛վ ես դուն:
— Ըզգաստացող մեղաւոր մ'եմ, կը յուսամ
Եւ կը խընդրեմ ինձ մըրցանակ: — Պատմէ արդ
Ի՞նչ էր յանցանքդ եւ ի՞նչ զըղձումդ: — Սիրեցի
Ջայն որ սիրոյ կըտողցօքներու խօլ թափով՝
Ահեղօրէն, շամբշօրէն ինձ անձնատուր՝
Տարփանքներու սէգ ու պըզտոր հորձքին մէջ
Կ'արհամարհէր նոյն իսկ երկնի պատիժներն:
Օրին մէկն ես յանկարծ վախէ բըռնըած
Եւ մըտածկոտ յաւէրժական փըրկութեամբս,
Ուզեցի այն արբշիւ հոգին սիրավառ
Մերժել ինչ. եւ զի անկէ շուտ պըրծիմ,
Ըտիպուեցայ (նէ փաթթըւած էր ինձի
Յնորակոծի մ'յամառութեամբ) յօշոտել
Պատառ պատառ, անփոյթ նէրա ճիշերուն
Ուարիւններուն. սակայն պըրծայ վերջապէս:
— Կորսուէ, գնա (պատասխանեց խըստօրէն
Հրեշտակը), շուտ այս սուրբ սեմէն հեռացիր.
Ամէն ասեմ՝ զայն կը պըղծես կենալով: —

(Ա. Կ. Մ.)

Ուրեմըն, ո՛վ օրիորդիկ, առ վաղիւ ...
 Երբեք մտածե՞ր ես, ըսէ ինձ, ի՞նչ գաղտնիք
 Կը պարփակէ իր մէջ այս բառն. ո՛չ անցեալն
 Եւ ոչ ներկան՝ թէ եւ ժըպտուն՝ ծիծաղկոտ
 Չըքնաղագեղ արեւով,
 Չունին դիւթանքն, անթառամ՝
 Անհուն դիւթանքն այն բառին,
 Թէ՛ երբոր ան ըսպանայ, թէ՛ խոստանայ.
 Չի իր իմաստն յըստակ է. —
 Ո՛վ գիտէ ի՞նչ նոր պատահար կը սպասէ
 Մեզի- խօսքե՞ր անուշակ
 Թէ դարաններ մատնիչներու. ջինջ կապո՞յտ
 Թէ մըրըիկներ. անտառակներ լեռնային
 Եւ ծաղկազարդ մարգեր, աղուոր բըլբակներ
 Թէ խորանդունդ վիհեր, ժայռեր սեպ. վաղի՛ւ.
 Վաղի՛ւ, կախարդ անծանօթ,

* Վերջին բերթուած Վիկտ. Աղանուրի:

Զոր ցնորքը զուր կը պատէ
Ուրախութեան եւ կամ սուգի ըզգեստով .
Վասըն զի միշտ կը խաբէ :
Յաւէրժական ըսփինքս, որու ամէն ինչ
Տեղիք կու տայ, եւ որու
Հնարաւոր է ամէն ինչ :
Ամէն ինչ . ո՛վ օրիորդիկ, կ'իմանաս :
Նըշոյլ մ'յանկարծ կը հալէ
Կը ցըրուէ մէզ՝ մատախուղ .
Եւ ցընծութիւնը մայիսի կը դառնայ
Անոյշ բոյրեր բերող մեղմիկ սիւքին հետ :
Ամէն ինչ . եւ սըրտին մէջ ուր կու լար
Անվըստահ՝ դառըն կասկածն,
Յանկարծ՝ ինչպէս Արուսեակն
Իրիկուան գէմ՝ կը վառի
Կը ժըպտի յոյս մը սիրուն,
Խոստում մ'որ բնաւ չի սըտեր :
Ամէն ինչ . եւ շատ յաճախ՝ երբ առոյգ
Հասակը բիւր երագներով կը պըճնէ
Գանգուրագեղ ճակատ մ'իբրու պըսակով,
Կուսական զոյգ աչքերու մէջ կը դընէ
Զոյգ լուսալիր կայծակներ :

ԵՐԱԶԻՆ ՄԷՉ

Էր կորսըւած ամէն ինչ :
Զուր էր խընդրած եղկուհին
Խօսք մը, խօսքիկ մ' հին սիրոյն
Այն իրիկունը տըխուր .
Եւ վըշտահար ու միայն
Կը յեղյեղէր երագուն .
« Ո՛վ Տէր, ո՛վ Տէր » :

Ուրիշ ոչինչ չէր ըսեր
Սահմըռկած սիրտն . ա՛յ ուրիշ
Խօսք չէր գիտեր . հոքնտիւնով
Նէրա՝ որուն կը սեղմէ
Կոկորդն հանգոյց մը խեղդող՝
Կը յեղյեղէր երագուն .
« Ո՛վ Տէր, ո՛վ Տէր » :

Մ Ա Տ Ր Ի Կ Ա Ն

(Ա. Մարբեգուհին Լ. Տ. Պ.)

Այգը մընչեց. Այսքան շուշան, այսքան վարդ
Ո՛ւսկից գըտաւ նէ. օր մ' ինծի ծանօթ չէր
Պարտութիւնն, արդ ո՛չ եւս, տեղիք կու տան արդ
Գոյներս հանդէպ նէրա գիրգ՝ թարմ այտերուն:

Արփին գոչեց. Ամէնէն մեծ նախատինքն
Անկէ՛ եկաւ ինձ. արձակեց աստուածեան
Նըշոյլներուս դէմ վըհուկի իր վարսերն
Եւ անոնցմէ՛ գեղեցկագոյն երեւցան:

Երկինքն հեծեց. Չեզ իր խարտեաշ ծամերով
Եւ նըկարէն ծաղիկներովը դէմքին.
Իր խոր ու մեծ աչուըներուն կապոյտով
Աւ ինձ յաղթեց այս հըրեշտակն երկրաւոր:

ԱՂԻՆՏԱ ՊՐՈՒՆԱՄՈՆԳԻԻ — —
— — ՅՈՒՂԱՐԿԱԻՈՐՈՒԹԵԱՆ

Յաղթանակն է. կը տեսնե՞ս դուն.
Կը լրսե՞ս դուն երգերն հընչուն.
Քու թաղուած՝ խոնջ մարմնոյդ համար
Քաղեր են բիւր վարդեր, դաբնի անհամար:

Այս է վիճակը սրբէտին.
Չեն յարգեր զայն, կամ թէ կ'ատեն.
Հընձեց մահուան զայն գերանդին,
Կը հասկըցուի ու կը գո՛վուի այն ատեն:

Երբոր բիբերը տակաւին
Կը դիտէին պայծառ արփին,
Ճակտիդ դրոշմեց փառքն իր շողիւնն
Ու քեզ մընչեց խօսքերն իր խոր, շողշողուն:

Բայց դամբանէդ քեզ կը տանի
Վերակենցաղ՝ լուսապըսակ՝
Ապրողներուն դէպ ի դասակ
Իր թեւերովը կաշմբուուն, անուանի:

ՖՐԱՆՉԻՍԿԵԱՆ — —
— — ՇՐՋԱԳԱՅՈՒԹԻՒՆ

(Ա. Յովհաննա Պառէո)

— Սուրբ Ֆրանչիսկոս, կարծես թէ ես կը լըսեմ
թուփին տակէն տըխուր շըշիւնը օձին:

— «Ես կը լըսեմ շըրշիւնն հեզիկ սղոցիին
Եւ թըռչունին դայլայլիկները վըսեմ»:

— Սուրբ Ֆրանչիսկոս, ճահիճի հոտ մը զագիր
Անտառային ճամբէն ինծի կը հասնի:

— «Ես կ'առնեմ հոտ կենիստայի, ծոթրինի,
Կ'ըմպեմ ես օդ մը ցընծաւէտ, կենսալիր»:

— Սուրբ Ֆրանչիսկոս, հոս կ'ընկըղմինք, կ'իջնէ
Գիշերն ահա, հեռու ենք մեր խըցիկէն: Վար

— «Աչուիդ տիղմէն վերցուր, մարդ, տես կը
[ծաղկեն

Ահա դրախտներն երկընքի ջինջ աստղեր վառ»:

Մ Ա Տ Ր Ի Կ Ա Ն

(Ա. Կոմսուհին Կ. Լ.)

Չըքնաղագեղ Կոմսուհի, լաւ գիտես դուն
Որ ասպետներ, քերթողներ բիւր՝ եռանդուն՝
Քեզ նիւթ ըրած իրենց գողտրիկ երգերուն
Կողոպտեցին բոլոր կաճառն աստղերուն,
Լիբանանու վարդենիներն, ու ծովուն
Մէջ ծածկըւած գանձերը ջինջ՝ պըսպըղուն:
Ուրիշ բան չի մընար ինձի, բայց միայն
Քեզի նայիլ՝ մըտածելով աստղերուն,
Նաղիկներուն եւ մարգարտեայ քարերուն:

ՍԱՅՅՈՅԻ ՎԵՐՉԻՆ ԵՐԿԸ

Ծով, քեզի՛ է վերջին երգս.

Անլաց՝ քեզի՛ կ'ըսեմ հուսկ խօ'սքս յուսահատ,
Ո՛վ իմ վըշտիս նըման անծայր անհուն ծով:

Այս իմ տարփանքըս խօլ, այս հորձքն, այս
[ծարան՝

ի զուր եղան. ճըմարտութիւնն այս է, այս,

ի զուր եղան. ու ծրարուած

իմ խրոխտանքիս մէջ գոռոզ՝

Տեսքով՝ զըւարթ, բայց ոչ երբեք հասկըցուած,

Անցայ ես այս կեանքէն իբրեւ անծանօթ՝

Դէպ ի արուեստ մ'անծանօթ,

Խածխըծելով երկու ձեռքս

Որպէս զի ճի՛չըս բըռնեմ:

Ծով, քուկինդ եմ, զըրկէ՛ զիս,

Սեղմէ՛, փակէ՛ զիս, ինչպէս

Չեղաւ երբեք փակուած, չեղաւ սեղմըւած

Այս իմ մարմինըս պաշտելի կուրծքին վրայ:

Հրաբորբոք միտըս քուկդ է,

Զայն դու քու բիւր գալարներով պարուրէ.

Հանգչի, քու մէջդ իյնայ վար

Հուսկ ամոքուած՝ յաղթըւած

Ահեղագօր համբոյրէդ:

ՀԵՌԱՒՈՐ ԵՂՔԱՅՐԵՆԵՐՈՒՍ

Ու ձեր սըրտերն էին յոյսով թաթաղուն,
Մըտքերը ձեր ապագայի մտածումով.
Անգիտակից՝ զերդ խոտ, ծաղիկ ազագուն
Որ կը թօշնին մի միայն մէկ նըշոյլով:
Ու ձեր սըրտերն էին յոյսով թաթաղուն:

Միթէ մենք չէ՞նք խոտի ծղիկներ երկրի վրայ.
Եւ արեգակը չի՞ ժըպտիր անտարբեր
Գառն ու դըժխեմ բախտին որ մեզ կը մընայ,
Չափչըփելով հանդերձ ըոպէն մահաբեր:
Չէ՞նք միթէ մենք խոտի ծղիկներ երկրի վրայ:

Լուսնակը ձեր տուներուն վրայ կը ժըպտէր
Երէկ, այսօր չի փընտոեր, չի՛ նայիր, լուռ
Կ'անցնի կ'երթայ. գերեզմաններ ու աւեր
Ամէն տեղ. յարկ մը չըմընաց կանգուն՝ ուր
Լուսնակը ձեր տուներուն վրայ կը ժըպտէր:

Ի ՄԱՀ

Ք Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Մ Ի

Արշալոյսին լըռութիւնները կարծես
Պիտ' ըսեն. — Ո՞ւր է ան' որուն յայտնեցինք
Մեր գաղտնիքներն ու տըւինք վառ զմայլումներ:

Մայիսի ջինջ երկինքներուն մէջէ՛ գուարթ
Մայրամուտքին՝ ծիծեռնակները գունդ գունդ
Պիտի ճըճուեն. — Ո՞ւր գընաց ան' որուն մենք
Հոգին մեր հետը կը զգայինք. կը զգայինք
Որ կ'ընկերէր մեզի, ու վեր կը թեւէր
Կը մըխըրճէր անհունին մէջ մեզի հետ: —

Ու պիտ' հըծծեն վարդերն. — Ո՞ւր է սիրելին,
Որ կ'իմանար գաղտնածածուկ մեր լեզուն: —

Եւ հարցընէ պիտ' իրիկունն. — Անիկա՛
Որ կը պաշտէր հեշտ մոռացօնքը՝ զոր ես
Կը հեղում՝ ո՛ւր փախաւ: — Ատողերը միայն
(Կարծեմ) պիտի լռեն իրազէտ եւ զըւարթ:

Մ Ե Ր Ա Ն Ո Յ

(Վիրգինիա բրոշա)

Թիկնաթոռին վըրայ նըստած առ ի շեղ
 Եւ քովընտի բոլորովին վայրահակ՝
 Գլուխը թեւին վըրայ՝ կարծես կը նընջէր.
 Թեթեւ ու նուրբ ամպին մէջէ կը ժըպտէր
 Արեւակն այն պարտէզներուն, եւ ուրիշ
 Ծերեր կանանչ ուղիներէ կ'երթային
 Յամրաքայլ, շնորշը լըռութիւն ու խորունկ
 Հանդարտութիւն այն նախկին օրը գարնան...
 Ծերանոցին վըրան եղող բըլուրէն
 Կ'իշխէի ես բըլրակներու լայն շարքին
 Եւ ծովուն վրայ. բայց լոկ նոյն այն ծերունին,
 Այն վըշտահար ծերը գիտ հոն կը գամէր
 Անշարժ՝ աչուիս ու միտքս իրեն քաշելով,
 Այն անձանօթն, այն իմ եղբայրս: Մեռելի
 Աչքին նըման պաղած էր աչքն՝ անբըթիթ,
 Բայց չէր քնանար: Ապրիլի շունչն, այն քաղ-
 Երկինքն, ու այն ջինջ շոգիները՝ նըման յըրիկ
 Կարապի լայն թեւերու, այն բընութեան
 Երիտասարդ առուգութիւնը մեծղի՝
 Այն խոնջ սըրտին չէին ի տար թընդիւններ,

Այլ թըմրութիւն մ', ընդարմացում մ'անսահ-
Յիշողութեան մեծ խաւարին մէջ գուցէ [ման:
Արդ կը դառնար պատկերը այն միեւնոյն
Առաւօտին եւ միեւնոյն երկընքին:
Ո՛ւր էր գացեր զըւարթ տըղեկն՝ որ այն լայն
Գաւիթին խորը՝ զով շուքին մէջ՝ երկայն
Կամարներուն տակ պահուըտութիւն կը խաղար...
Չէ՛ր զըտնըւած այն տըղեկն, ո՛ւր էր գացեր -
Յիշողութիւնդ հոս կը մըթնէ, ո՛վ ծերուկ, -
Եւ այն կեանքի ծարաւ առոյգ պարմանին,
Եւ այն արշաւն արտասովոր, աւելի
Արտասովոր ցընորքներու ետեւէն,
Որ միշտ իրմէ կը փախչէին՝ միշտ հեռու.
Եւ այն փուշերն, այն անկումներն, այն ծաղ-
Եւ կամ զըախօս սփոփանքն իրմէ՛ աւելի լրերն,
Հեղզ կամ հըզօր նախանձորդաց, որ նոյն այն
Իր ճամբուն վրայ կը հեւային ոգեսպառ:
Եւ այն վերջին տագնապն, այն հուսկ հոգեվարքն
Որ զայն ճամբուն մէջտեղ գետին փըռեց հոն:
Գըթած ձեռքերն հիմա՛ անոր կ'երկըննան,
Հիմա՛ երբ այլ եւրս վաղիւր մահ է.
Հիմա՛ երբ ալ առանց ուժի ու կամքի՝
Սիրտը խուլ, միտքը համր՝ ասկէ վերջ այլեւս
Պիտի չկըրնայ մըքցիլ խըլել բարեգութ
Եղբայրներէն երկրի այնքան նենգաւոր

Եւ այնքան գողտր ու գեղեցիկ ծաղիկներն:
Ո՛չ, դուն ասոնք չէս մըտածեր. յիշատակն
Աւելի գողտր ու հեռաւոր նկարներու
Կը մընայ քու մէջդ հաստատուն եւ անշարժ:
Այն օրուն մեծ, ջինջ ոռնութիւնն է յաւէտ.
Նըշենիին չըքնաղ ճիւղերը՝ փըրցուած
Այն օրն, ուրիշ մանուկներու զուարթ կոչերն,
Ու բուրումներն, եւ երամներն հոյլ ի հոյլ
Թըռչուններու, եւ երգեցիկ ծաղիկներն:
Ո՛րքան խաղեր այն օրն, ո՛րքան խընծիղներ...
Սակայն յետոյ ո՛ւր էր գացեր պահուըտեր
Հըզօր տըղան, աշխոյժ գունդին խիզախ պետն...
Այսքան հեռո՛ւ կը կորսուի դաշտերու
Ճամբան. անշուշտ հըրպալուրուած անսահման
Այն կանանչէն՝ տըղան ճամբան կորսընցուց:
Անկէ ի վեր ալ չըզըտան զանիկա,
Եւ դեռ անշուշտ կը սպասեն միւս մանուկներն,
Ո՛չ եւրս այն գաւթին երկայն ու կանանչ
Կամարներէն, այլ սառուցիկ ու տըխտըր
Ծերանոցին տակէն, ուր մութն աղճամուղջ՝
Յաւէրժական, անանց կ'ընէ վայրկեաններն:
Ինչո՞ւ ուրեմն երկինքն ունի դեռ բոյրեր,
Երգեր ու մեղմ տաքութիւններ, եւ արփին
Կը ժըպտի դեռ, եւ տակաւին կը ցանէ
Ապրիլն երկրի վըրայ իր թոյնը նըբբին...:

ԱՄԱՐԱՆՈՅ ՄՈՒԻԿԵՌՆՈՅ

(ՔՈՒԻՍԻՍԱՆԱ)

(Ա. Գրիգորէ Իշխանունին)

Բընակավայր մը զոր Շնորհքները անշուշտ
Պիտ' ընտրէին իրենց համար օթարան.
Իր մօտը յաղթ արմաւենիք պերճագեղ,
Ճենոդկուզի շուրջը թուփեր ծաղկափթիթ,
Մագնուլենույ մետաղական շողիւններ
Եւ մայրիներ Վիբանանու հոյանուն:

Այլուր մարգեր, աղանիճի քաջառոյգ
Բնտանիքներ՝ ըստուերներու հովասուն
Հովուերգութեան միջեւ, մինչեւ հոն ուր ալ
Կիծաղախիտ զառիթափին ըստորոտն
Ահեղափառ ծովուն վըրայ կը բացուի
Կանանչին վեհ եւ մեծասքանչ առագաստն:

Թեւեր ճերմակ միակայմի նաւերու
Ձինջ կապոյտին մէջէ կ'երթան, ու մէկտեղ

կ'անցնին կ'երթան յիշատակները սրաթեւ,
Երազներու կ'անցնին արագ ըստուերներն:
Սիրտըս անշուշտ երբեք պիտի չըմոռնայ
Քաղցր հիացումը, ցորչափ ան հըրդեհուի
Յաւերժական գեղեցկութեամբը:

Հոն խորն
Ըսպառնալից հրաբուղին անդուլ կը ծըխայ,
Բայց ես քովիկըս կը լըսեմ վարդերուն
Հըծծելն իրենց գաղտնի մէկ երգը՝ փախչող
Ուրախութեան, եւ կը մընչէ օդն իմ շուրջ.
«Չե՞ս տեսներ, կարճ է օրը, դուն խանդակաթ
Ընդունէ՛ այս ժամուս առոյգ բալասանն
Յափըշտակուած հոգւոյդ մէջէն՝ իբր հըմայք
Վաղուի»:

Ահա տերեւաթափ կ'ըլլայ վարդն,
Եւ կը պատէ արեւամուտը վարն հոն
Նաւահանգիտտ, ափ իր տըխուր քօղերով.
Մինչ անյեղի՝ լըռիկ խորշին դողդոջուն
Հայելիին վերեւ՝ հանդէպ երկընքին՝
Կը կայծակէ վէտուվի բարձըր կատարն:

Ե Ր Ա Ձ Ն Ե Ր

Երբ իրիկունն հագիւ թէ իր մեղմ շուքով
Կը ծըրարէ արեգաւէտ բըլբակներն,
Ես միտ մինակ կը թափառիմ ու կ'երթամ՝
Է՛ն ամայի եւ է՛ն կանանչ անցքերէն

Դէպ իմ հանդարտ ու ցնորական ընկերներս,
Որ կը սիրեն շըրջիլ դաշտերն իրենք ալ
Երբ արփին ծով կը մըլսըրճի, կը հընչեն
Տամուկ ափերը ծըղրիղի երգերով:

Շեպերն ի վեր կամ դէպ ի հարթ ճամբան վար
Կը հետեւին իմ լուռումունջ հետքերուս.
Փեկոններու եւ թուփերու տակ զիրենք
Կը գըտնեմ, կամ մարեմխտտի ծամերոն

Միջեւ, դըրան դիմաց թողլիք տուներու.
Պարտէզներու մէջ՝ ուր այգին կը փըլէր
Ողկոյզներով երբեմն. եւ արդ արեւուն
Խաժուածքներուն տակ կ'աճի սէզն՝ ու դրօզն:

Մետաքս հագած մէկը կ'իջնէ պաշտօնին
Սանդուղներէն մըտրակագէն՝ ամղանով :
Բոսոր վրաններն հեռուն որոշ կ'երեւան
Արեւակնէ հարիւրաթիւ կամարով .

Կու գայ ուրիշ մը փըշալից մացառէն՝
Հաստ կըտաւով, կարկառելով կոշտ ձեռքն ինձ .
«Գիտցիր, կ'ըսէ ինձ, գիտցիր, վաղը պիտի
Լըռիկ մընջիկ ըմբոստացումն ըսկըսի» :

Կան ուրիշներ որ կը փոխեն ամէն օր
Իրենց ըզգեստն, հրամանի յոյժ հընազանդ .
Երբոր տըխուր եմ՝ կը հագնին համակ սեւ,
Երբոր ուրախ՝ երկնակապոյտ պատմուճան :

Այսպէս երբ օրն ուրախ զըւարթ կը սահի
Հանգըստութեան մէջ կամ աշխոյժ գործերու,
Շեպերն ի վեր հովիտն ի վար կը վազեմ
Ու կը կանչեմ զանոնք, եւ այսպէս կ'ըսեմ .

Եկէք, ո՞վ դուք յաւերժական պատանիք,
Որոնց չորս դին կը թեւածէ միշտ գարուն,
Եւ յոյսին դրօշը մոզական կը պարզէք
Հովին՝ ինչպէս երբեմն, եւ ինչպէս երբեմն

Ոսկիակուռ սաղաւարտին վրայ ըլլայ՝
Իբըր նըշան եւ աւետչեայ յաղթութեան՝
Խմ հաւատքիս եւ ցընծութեանըս համար՝
Գափնիի ոստ մը ճըշմարիտ եւ առոյգ :

Ա Ր Ե Ի Ա Մ Ո Ւ Տ

Տան ըստորին սըրահէն
Շաղփաղփելով կայտուելով
Կ'անցնի զըւարթ գումարտակն
Օրիորդաց: Կը կանչեն
Գուրս ծաղիկներն ու մարգերն
Ու ջինջ մայիսը ժըպտուն:

Հայրն է անկին մը նըստեր,
Ծերունի հայրն, իր ձեռուն
Ծունկերուն վրայ դրած՝ նըման
Աղօթողի: Գեղանի
Օրիորդաց շընդալից
Ժըխորներով անցնելուն՝

Կը վերցընէ աչուն վեր
Ու կը ժըպտի: Չըտեսան
Չինքն անոնք. սրահը խոր է,
Կը մըթնէ օրն, ու լուս խորչն՝
Ուր որ նըստեր է ծեր հայրն՝
Իսկոյն ստուերով կը սքողուի:

Դուրսէն կապոյտ վարագոյրն
Երկընքի, դեռ ծիրանի
Ճաճանչներով փողփողուն՝
Ուզեց զանոնք: Չըտեսան
Ո՛չ հայրն եւ ոչ Սոսկալին՝
Որ իր առջեւն էր կեցեր:

Ո՛ւր էր տեսած ըլլային.
Ու մերժելով հրաւերներն
Բոտորափայլ կամարին,
Մայիսի այն գոլորշուտ
Իրկունն՝ անոնք այն դըռնէն
Բընաւ անցած չըլլային:

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ չըսաւ ան
Խօսք մը, խօսքիկ մը, ակնարկ մ՞,
Ակնարկ մը լոկ. եւ փութով
Անոնք իր շուրջն, իր դուտրերն,
Իրենց աչուին սեւեռած
Անոր վըրայ, սըրաթոխէ

Վազած հասած՝ դալկահար
Դէմքին սառոյցը պիտի,
Եւ թասուն կուրծքն՝ համբոյրով
Տաքցընէին, եւ առոյգ

Ու սիրակաթ եւ ուժեղ
Բազուկներով վերցնէին,

Եւ կարգաւ քաղցըր, հըզօ՛ր,
Հըլու՛ իրենց քաջ հոգւոյն
Ակնարկներուն, խըլէին
Ապշոպէին պիտի զայն
Սոսկալիին ճանկերէն՝
Որ իր առջեւն էր կեցեր:

ԵՈՐԵՈՅԻ ԱՂՁԻԿԸ

(Նկար Գ. Մեթդոսի)

« Հոն նայէ, ինչպէս կը փայլին
Այն ոսկի օղերն.
Ով իմ աղուորս, ըսէ աղէ,
Քանի՞ առիր»:

Ուրիշ մը. «Տոնն ես դարձեր դուն
Որ Զատիկ ընես,
Եւ քու գործած անուշ մեղքիդ
Ծախքը վըճարես»:

Ծունկերուն մէջ առած ձեռուին
Գեղջուկ մ'ուժով կը քրքրէջայ.
Եւ աղջընակը թըխաթոյր
Կը կըծկէ աչքն հեգնող դէմքով:
Հոն պատանի մ'ընկողմանած,
Իր խրոխտ գըլուխն ուղղաբերձիկ,
Ճակատը սեղմ բըռունցքին յեց,
Կը նայի պիշ պիշ վըհուկին
Ետեւէն, խեթ, պըղտոր աչքով,
Որ կը շանթէ բարկութիւններ

Խոր եւ ահեղ՝ աւերակէն
Ամէն քաղցրիկ յոյսի, ու սէրն,
Ուխերիմ սէրն, երազը հին՝
Կը յամառի երազել դեռ:

ՊԱՆՏԻԲՐԱ ԵՒ ՏՈՄ. ՄՈՐՈՅ —

— — — ԵՂԲԱՅՐՆ ԵՐՈՒՆ

(Յեշատակուած է վէնետիկ)

Ո՛ւր էք, ս՛ր փոսը խեղճուկ
Կը ծըրարէ մութին մէջ
Ձեր ոսկրերն, ո՞վ լըճակին
Մեծահոգի գաւակներ:

Աղօտ լոյսի մը գացիք
Գէպ ի նըշոյլն. առաջնորդ
էր ձեզ լոկ սէրն Իտալեոյ,
Լոկ գաղափարն էր դըրօշ:

Կոտորածի մահացան
Հովերուն դէմ գացիք դուք,
Չորս կողմն հարիւր դարաններ,
Վերադարձի ոչ մէկ յոյս:

Այլ մանաւանդ ծաղրածու
Յնորք մը դեղին երեսով

Չառիվերին վրայ՝ սպառնուտ՝
կը շարժէր իր ցուցամատն.

Իսկ դուք վտանգին դիմագրաւ՝
Գացիք առաջ, ո՛վ քաջեր,
Նետեցիք ձեր թընդիւններն
Ու ձեր քրտան տարիներն,

Եւ ապագան, ուաննըւած
Ձեր սիրտը՝ նենգ այն լոյսին,
Միշտ գըրդելով դէպ ի վեր
Գազաթն հուսկ իսկ գոչիւնով

Ողջերն, հուսկ իսկ շարժումով
Օրհասական հոգիի:
Աս թող գիտնան ձեր փոքրիկ
Ժառանգներն, ո՛վ հըսկաներ:

Աս անմոռաց պէտք է մնայ:
Ատելութեան եթէ հունձքն,
Ընդվըգումի թէ ծաղիկն
Ուռձացան այնքան ուժեղ,

Պատճառն այն է՝ զի առոյգ,
Ամբիծ, բեղուն, եռանդուն՝

Երիտասարդ արեան ուին
Իջաւ աւտոն երկրին վրայ:

Գուք վէենետկոյ զաւակներ,
Ո՛ւր էք: Գեղջճկը արդեօք
Ձեր կոյր շիրմին վըրայ արդ
Կը հընձէ, կամ թէ ջուրի՞ն

Կը լըսէք շաշը խիճին
Վրայ զառվերի մը մերկիկ,
Կամ զօրութեան մ'ամայի
Լըռութիւններն անշըշունջ.

Կ'անգիտանամ: Բայց ձերմակ
Եթէ շիրմին կը պակտի
Քար կամ խաչ՝ մեզ ըսելու՝
«Հոս կը հանգչին», կը խօսի

Ձեր ձայնն յըստակ. «Ո՛ւր որ ալ
Ամպարիշտ լուծ մը փըշրի,
Եւ ծիծաղի երկինքն, ո՛ւր
Որ զօրութիւն կայ, գեղ կայ,

Ուր մըռընչէ ծոփը, արտոյտն
Ուրախ զըւարթ՝ բարձրաթիո՛

Լոյսով, շողով սրբարբած
Չեղու երգեր գերասքանչ,

Ուր պատասխան տայ մըռունչն
Հարըստահար սըրտերով
Կոչին, ուր բոց կայ, ուր կայ
Թընդիւն, երազ՝ հոն ենք մենք»:

Ո Ւ Շ

Կ'երթային: Շեպ էր ճանապարհն ու ժայռուտ:
Նէ իր ընկերը քընքշօրէն կը դըրդէր
Գըգուանքներու եւ ժըպիտի. խուսափուկ
Սակայն ժըպիտ մը, խուսափուկ գըգուանքներ
Ան կը շնորհէր խարտիշագեղ այն կոյսին:
Բիբերը պիշ գէպ ի կատարը, ծարաւ
Բարձրութեանց, հոն ու բոց կամքով մը կ'ելլէր:
Կատարն հեռու էր, բայց աղջնակը արի
Չըւարթ երգեր կ'երգէր, որ զայն յորդորէ,
Սիրտ տայ անոր, եւ կը կըրկնէր արձագանգն
Երգն ու գեղգեղն իր ժըպիտին: Նէ կարծես
Հետք անգամ չէր թողուր, այնքան թեթեւ, ժիր
Կ'ելլէր դարվերն ի վեր, մագերը չըքնաղ
Հովին, զգեստները ծըփծըփուն, եւ զըւարթ
Ու թարմ ինչպէս ապրիլն: Ահա նըպատակն
Իր մօտ տեսաւ այն ուղեւորն, եւ բըռնած
Գագաթն, հասաւ հոն ուր ծաղկեայ կամարի
Տակ կը սպասէր իրեն ամբոխն անհամբեր.
Եւ ունկընդրեց ովսանաններն ու սեղմեց
Գըրկեց չըքեղ բարունակն: Հոնով ուրեմն, հոնով,

Ո՛հ լի սրարբումն յաղթանակին նէրա հետ,
Արի չըքնաղ ընկերուհւոյն: «Ո՛ւր է, ո՛ւր,
Ո՛ւր է գացեր, ո՛ւր, երբ հիմա քովս էր նէ»: Ան
կ'երկարէ իր բազուկներն՝ երազկոտ,
Նըման կոյրին՝ որ յանկարծ զուրկ կը մընայ
Առաջնորդող ձեռքէն: Ինչո՞ւ կը մըլթնէ
Երկինքն, ինչո՞ւ երգերն հիմա կը հընչեն
Հեգնօրէն. ո՛հ, փայլակը մէկ, մէկ փայլակն
Այն աչքերուն. խազիկ մ', ահարկ մ', արծա-
(գանգ մ')

Ի՛ր ժըպիտին. տեսնէի զայն անգամ մ' ալ,
Վէրջին անգամ մ' ալ լըսէի հրաւէրն, ո՛հ,
Գըզուանքներու եւ խօլական խաղերու,
Եւ մէկ ժամու մոռացօնքին. տեսնէի
Հովին ձըզուած այն իր ծամերը, դարձեալ
Լըսէի ձայնն՝ որ կը յօդէր հրաշալի
Խօսքեր: Սակայն ընկերուհին՝ մընացած
Օր մը թողլիք՝ հեռու է արդ: Կը թեւեն
Աղաղակներ ուրախ մարգէն դէպ ի վեր.
Պատանիներ, օրիորդներ կը պարեն,
Կ'երգեն: Արդ նէ ուրիշներու կը շնորհէ
Ոգետրիչ իր ձայնն ու իր կենսատու
Աչուըներուն փայլակումներն: Ա՛հա նէ
Գալարագեղ գառիվերին վրայ կանգուն,
Անգիտակից գեղեցկութիւն, կը վերցնէ

Թեւերն իր մերկ՝ զերդ խանակիր մ'արգոսեան
Եւ վարդերով կը պըսակէ իր ճակատն:
Կը հընչէ շուրջը կեցցէն: «Ո՛վ առոյգ կեանք,
Երիտասարդ առուգութիւն»: Կը կանչէ
Այսպէս զանի անյուսօրէն, եւ ձեռուին
Կը կարկառէ անոր՝ այլ եւըս ի զուր',
Այն երբեմնի սիրողը: Նէ չի լըսեր,
Այլ եւըս չի լըսեր, եւ փոյթ ալ չ'ընէր,
Եւ պարաւոր նըւագներով կ'երթայ նէ
Եւ ծաղկափթիթ դրախտներու մէջ կ'անհետի:

Մ Ե Ր Ե Ր Գ Ի Ո Ն Ա Հ Ա Ր

(ՆԿԱՐ 3. ՄԵՆԴԵՍՍԻԻ)

(ՀԵԼԵՆԷ ՔՐՈՉՍ)

Կամարներուն անշարժուն
Թերաստուերին մէջ՝ հըսկող
Գամբաններուն վրայ ձայն մ'է
Կը բարձրանայ, որ կ'արթընցնէ անսովոր
Արձագանգներ՝ նըւիրական յարկին մէջ:
Նընջեցեալները կ'ելլեն
Տարօրինակ հանդէսին,
Ժամը դատարկ է, ազատ,
Եւ երգիտնը կ'երգէ:

Երգիտնին առջեւը ծեր մ'է նըստեր.
Ան կը զարնէ, կը խոկայ
Գարուն իրկուն մը, դէմք մը կոյս, խօսք մը մեծ,
Որ գիշերին մեղմիկ սիւքին մէջ անցաւ.
Եւ զոր հոգին լըսեց լոկ:
Ո՛վ ապրիւ, ո՛վ բաբախիւններ առաջին,
Ո՛վ գեղեցիկ սըրբաբանք:

Պատուհաններն այն խազերէն կը բացուին
Ու կը մըտնէ ծովուն շունչն,
Յորդ գեղումն հոն կը մըտնէ
Ծաղկազըւարճ անտառին
Հանդիպակաց լեռնակէն:
Առուգութիւնը կը մըտնէ: Կը մըտնէ
Կեանքը, եւ աստղ մը ճակտին
Կը ճաճանչէ վերջալոյսն:

Քաշքըշէլով պատանքնին
Կ'ելլեն գինով կըմախքներն,
Եւ անձուկովը հրապուրիչ այն ձայնին
Կը դանդաչեն՝ մարդկային
Եռանդներով ըզզըլլած:
Կ'անցնին աստղերը, եւ բարձր
Աղեղներէն կը դիտեն խիտ շառայլով
Թաղմանական այն ըսպիտակ կըմախքներն:

Ի ՉԻՄԱՐՈՉԱ

Խաղաղ, անդորր այս լըճին
Առջեւ, հոս այս ափին վրայ,
Հեռու այսպէս աշխարհային պայթարէ
Եւ հակամէտ երազի
Զոր կը շնչէ քաղցրիկ երկիրը Նապեայց,
Հոս ուր սարեակը կը սուլէ, կ'ոստոստէ
Ծըղըրիդն, եւ ջինջ ուրախութիւն մ'ամէն բան
Կը լեցընէ. նըստած հոս
Կաղնիներուն տակ շքեղ,
Ու ծըծելով խոտերուն
Ողջ հոտը, սիլ Չիմարոզա, կը խոկամ
Քու մեծութիւնըդ պարզուի:

Գ Ք Ո Ւ Ք Ո Ւ Ն

Դաշտերուն մէջէ
Ծովերուն վրայէն
Կ'անցնի թեւ մը մեծ,
Մեծ ձայն մը կ'անցնի:
Թեւն իր անցնելուն
Ստուերը կը ցըրուէ,
Վեր կը կանչէ ձայնն:
Կը կանչէ զըւարթ
Միջօրէներու,
Հանդարտ ու անուշ
Իրիկուններու.
Վարդ առողջութեան՝
Տկարներն, հիւանդներն
Ու ծերունիներն:
Կը կանչէ թողլիք
Գործերու, մարտի
Փայլակումներու՝
Պըղերգներն, եւ իր
Երազով բեղուն
Ժողովուրդին, իր

Ժողովուրդին՝ հեղզ
Չանձրութիւններու
Լըքուած մատնեւտուր՝
Կը կանչէ քերթողն:

ԵՐԲ

Կը խօսի գիրքն հաւնաշխարհի արուեստի,
Գպրոցներու, սինտեմներու, նախաւուպի,
Գաւառակերի վրայ: Մտածումն
Ո՛րքան յոգնած է, գոցենք գիրքը. երկինքն
Օրուան վերջին ճաճանչով վարդ կը վառի,
Եւ մայիսի իրիկուան
Յանկարծ կ'անցնի ծիծառներու ճըռուողիւնն:

Օ՛ն, թող բացուին պատուհանները բոլոր,
Օղը մըտնէ՛, հոտեւան
Օգն որ ծովուն թընդիւնը մեզ կը ղըրկէ:
Այլ եւրս չի դառնար այս ժամը լոյսի:
Ո՛վ սուրբ, հըզօր, միակ ղըպրոց դու բնութիւն,
Մարդերու ս՛ր, ս՛ր խօսքերն
Ունին երբեք հըմայքը քու մէկ խօսքիդ:

Սեւցած՝ մրտած էջերու վրայ՝ ո՛վ ի զուր
Եւ տանջանքով ապրըւած
Երկայն ժամեր, միտքը՝ բոց, գարկը՝ արագ,

Կուրծքը թատուն. ո՛վ առոյգ
Սըրտէ փըրթած դուք երգեր,
Ե՛րբ պիտի դուք հաւասարիք իրիկուան,
Արշալոյսին, ծովու հոտին, ծաղիկին:

ՆՈՒՒՃԻ ԲԱՍԳՐՈՅԻ

ԿԻՍԱԲԶԱՆԻՆ

(ԳՈՐԾ ՈՒՐՊԱՆՈՅ ՆՈՆՈՅ ՔԱՂԱԿԱԳՈՐԾԻՆ)

Քիչ մը կաւ, քիչ մ'աղբիւրի ջուր, ու կ'ելլէ
Գրիչը ճամբայ: Հրաշագործակ ի՞նչ արուեստ
Կու տայ տիղմին իրականին բաբախունն
Ու կը դրոշմէ տարիներու, վըշտի կնիքն:

Ատի կա՛ւ է, եւ շունչ մը նուրբ ու թեթեւ
Կը շարժըլէ՞ խօսքի պատրաստ շըրթունքներն.
Կա՛ւ է, եւ ես կը գուշակե՛մ լայն ճակտին
Տակ գործըւած մըտածումի հրաշալիքն:

Ո՛վ անձըն մեծ, որ ծաղկաւէտ դուն մայիսն
Հայրենիքին տըւիր, հեզ սիրտ, վատերուն՝
Սարսափելի, մահուան դէմ՝ պինդ, անվեհեր.

Կը տեսնեմ հոս ճաճանչը ձեր աչքերուն,
Սուրբ գայրութներն, երիտասարդ խանդն, աշ-
եւ հերոսին համեստ հոգին քաջարի: (խոյժն,

ԿՈՄՍՈՒՆԻ Վ. Տ. Ս. Ի * * *

* * * ՅՈՒՇԱՏԵՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

Քեզ համար, ո՛վ ազնիւ, որ այս էջին վրայ
Պիտի ծըռես անուշ աչքերըդ խոհուն,
Պիտ' ուզէի տեսարաններ նըկարել
Հեզանագիկ գեղեցկութեան. կըզգիներ

Անդորրաւէտ և հովանուտ, ուշ՝ մեղմյալ
Երեկոյին, վերջին լուսով մ' հագիւ վառ.
Քնէած լիճեր, որոնց վրայէն յամրօրէն
Կ'անցնին կարապք ու զրոյցներու թըռիչներն.

Երազ ու ժանտ կեանքն անուշող ամէն ինչ,
Որ խօսքերով՝ որոնք ծանօթ չեն մարդոց,
Բայց զոր հոգին մըտիկ կ'ընէ ուշադիր,
Հաւաքումի կը հրաւիրէ հոգիներն:

Հովիտներն այսպէս կը խօսին, ուր պտերին
Ու ծոթրինին մէջ կը ցայտէ ջինջ աղբիւրն.

Այսպէս ուղին, որ կը մագլէ գիւղէն վեր
Դէպ ի մարգերը լեռնային ւամայի.

Այսպէս քաղցրիկ իրիկուններն: Աւասիկ
կը տեսնէք, լուռ մունջ կը թըմրի երկիրն ալ,
եւ թափանցիկ երկընքին վրայ վերն յանկարծ
կը սաւառնի իր կոր թեւովը արծաթէ

Նոր լուսընկան: Կը ժըպտին այն նըշոյլին
Ծով, նաւակայք եւ անապատն, աւերակն.
Ահա լուծիւնն. ահա հասաւ հոգիին
Երազներու եւ թռիչներու օրհնեալ ժամն:

Գիշերն իրն է. գայն կը հարցնէ խօսքերով
Որ զըրուած չեն բնաւ, եւ ունին հարիւր ձայն
Իրեն համար, որ կ'ունկընդրէ ամէն ինչ
Բզմայլմամբ՝ մուծն, աստղերը, հոյն ու խոր-
(հուրդն:

Հ Ա Շ Ի Ծ

Մագերն արծակ, քըճքըճուած
Շալի մը մէջ փաթթըւած՝ հոն կը սպասէ:
Մինչ դեղ ծախողը կը խառնէ դառնահոտ
Հեղուկին մէջ խորհըրդաւոր փոշիներ:
Չըւառուհին հոն հասած
Յուսակորոյս՝ սենեակէն
Ուր կը մեռնի իր մէկ հատիկ աղջընակն.
Հոն հասած իր ցաւերուն
Անդունդներէն, դեռ կը սպասէ կը սպասէ
Գեղին՝ որ է այլ եւրս իր միակ յոյսն:
Եւ դարակի մը բարձրէն՝
Անօթներու եւ շիշերու մէջերէն
Կը ծիծաղի անուն մ'ոսկի տառերով
Եւ կարծես այսպէս կ'ըսէ.
«Կու տամ հանգիստ, մոռացում,
Զիս առ, զիս առ, ոչ թէ այն
Խաբեպատիր խառնուրդը. ես, ես միայն
Քիչ շիթերու մէջ կը փակեմ զօրութիւնն՝
Որ ամէն խոնջ բիբերու քուն կը շնորհէ,
Հանգիստ՝ ամէն սըրտերու»:

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

Ալ մէկ բանի չի յուսար նէ. սըժգոյն է,
Խօթ է ու խոնջ: Քանի՞ վայրկեան ունեցաւ
Ուրախութեան. և ունեցանք բնաւ. գուցէ
Մօտ է իր օրն ալ վախճանին: Բայց կ'անցնի
Ապրիլի օրն յանկարծ. կ'ըսէ թէ «կը զգանս»:

Յիշատակներ: Բայց ճըմարի՞տ էր հանդէսն
Երիտասարդ հասակին, թէ սըտախօս
Դիւթանք, խօլանք մըն էր, ու բան չի մընար,
Չի մընար բան մը զուարթագեղ ու սիրուն:
Ժըպտուն կապոյտը կը հըծծէ թէ «Նայէ»:

Սըրբաբումներ երգի, ազատ թըռչանքներ
Մենք ալ, մենք ալ վայելեցինք օր մ', էինք
Տէր աշխարհի, գեղեցկութիւնը միայն
Մեզ համար էր, բայց ո՞ր ատենն էր արդեօք
Եւ ծիծեռնակ մը կը հըծծէ թէ «Գարնան»:

Տ Ե Ս Ի Լ

Ահեղօրէն երկընցած իր սեւ կուճէ
Աթոռէն, բարձր՝ ոսկիակուռ վրաններու
Շուքին մէջ, նէ աշուրներով գազանի
Կը նայի վար փռչիին մէջ ղէզաղէզ
Գերիներու կոյտերուն. հոն են բերուած
Հըպատակներն ապրտամբ, զերդ ըսպանդի
Համար կապուած նախիրներ:

Մարդ մը ձեռքով
Կը վերցընէ պողպատ տապար. մ'ահագին,
Որ իրիկուան վերջալոյսին կարմիրով
Փայլակնացայտ՝ կ'ըսէ կարծես թէ՛ «Որճնք»:

Շուրջը՝ մարգին եւ ժայռերուն ուերկնաբերձ
Գահին վըրայ կարծես արիւն կ'անձրեւէ:

Ահաւասիկ տիրուհիին շըրթներուն
Վրայէն սարսուռ մըն է կ'անցնի, բայց որ չէ
Գըթութեան, նէ կը թըւէ հապ ըշտապով
Մահամերձներն: Եւ հուսկ իրեն հարցնողին
Ակնարկին վրայ՝ յանկարծակի ելլելով

Ու բանալով շեշտ ձեռքն լահեղ շարժուածքով՝
Որ կը մերժէ ամէն աղերս, պաղատանք,
Ատելութեամբ կերկերացած իր ձայնով
Նէ պատասխան կու տայ անյագ՝ «Ամէնքն ալ»:

Ի ՎԵՅՅԵՐՈՐԴ ՀԱՐԻԻՐԱՄԵԱԿ

ՊԱՐԼԵԴԴԱՅԻ ՀՐԱԻԵՐԻՆ

Ահա ցնորքները ցընծուն
Նըւիրական դամբանէն
Կը ցատկէն դուրս՝ իտալեան
Պարծանքներուն՝ հըրճուալից,

Կարծես շտապով՝ մարտական
Խըմբումներու վազելով.
Տէգերը պերճ կը ցըցուին
Պարլէզդայի նշաններով:

Բայց չէ ոսոխ դըռնին թեւն՝
Որ բաց հովին ու ծալծալ՝
Վերկենցաղ գունդը փորձի
Եւ վըտանգի կը կանչէ.

Ոչ խազմական հորձք ու թափ
Եւ ոչ գոռոզ գըրգիռներ.

Ձի աշխարհի կը ժրպտի
Խաղաղութեան կուռքն այսօր.

Միայն շահու ապիրատ
Ծարաւն իրեն չըկանչէ
Թընդանօթին իրաւունքն
Որ կողոպուտը պըճնէ:

Հաւատարիմ լոկ հառաչն
Երգերու՝ ձեզ կը թըռչի,
Ո՛վ դիւցազանց ժողովուրդ
Պղինձի, կուճի վրայ քանդակ:

Ուրիշ պաշտման մըտադիր՝
Տաղակացած ձեր դափնիէն՝
Ողջերն մեռած կը թըւին,
Մեռածներն ողջ կը թըւին:

Մեր անջըրդի օրերուն
Ծանր ու նըսեմ այերէն
Կ'անցնիս ու չես դառնար դուն
Ֆիէրամոսգա Հեկտոր:

ՆՈՐՈՒԵԿԵԱՆ ՁՐՈՅՅՆԵՐ ԵՒ

✽ ՅՆՈՐՔՆԵՐ ✽

(ՆԿԱՐ Ա. ՄՈՒՆԹԻ)

Քաղաքակա՛ն կըռիւներ
Եւ մոլուցքներ անիշխան,
Ապականեալք ու եղծիչք
Գափնեպըսակ, կամ գրեթէ.
Եւ ո՛վ խէժով առածիգ
Չեւուած շինուած օրէնքներ,
Յարմար՝ դէպքին համեմատ՝
Երկըննալու, կարճնալու.

Ո՛վ աշխարհիկ դուք նենգեր,
Վէցհազարեակ սրահներու,
Թխապարտի սաղրանքներ
Առաջնութեան մըրցանքի.
Ո՛վ լրագիրներ, լրագիրներ,
Որ մեծադէզ կոյտերով
Առաջնորդող յօդուածի
Կը խըմորէք դուք աշխարհն.

Շունչին դիմաց արուեստին
Օն ցըրուեցէք: Կ'իջնէ ան
Մեզի՝ չըքնաղն, որ հոգւոյն
Կը հասկընայ պիտոյքներն:
Հին ըզգեստովը կու գայ
Զոր մեռած դար մը հագցուց,
Եւ կը բանայ մեզի դուռն,
Երազներու դուռը մեծ:

Կախարդական շողիւններն
Հրաշագործակ մականին
Ծաղիկներով կը պըճնեն
Մորենիներն անգամ մերկ.
Եւ ժողովուրդը կ'անցնի,
Կ'անցնի զըւարթ ցնորքներով,
Բանաստեղծներն ու կոյսերն,
Հրեշտակապետքն ու տըղաքն:

Ի՞նչ փոյթ ձեզի տարիներն.
Ամենագոր կախարդին
Գաւազանիկը լուսեղ
Առուգութիւն կը շնորհէ.
Ի՞նչ փոյթ թէ զձեզ կը բաժնէ
Մեր սէրէն բախտը. բախտէն
Հըզօրագոյն է բարի
Վըհուկը, ինք Գաղափարն:

Կ'առողջացնեն ծիծաղկոտ
Երկրին ծաղկունքն ու խոտերն
Ամէն ցաւերն ու մարդոց
Բոլոր կըծու կըռիւններն.
Ու մեր աչքերը՝ ամէն
Թոյնէ վըճիտ ու մաքուր
Պիտի նկատէ զուարթալոյս
Գեղեցկութիւնն աշխարհի:

Զոր օրինակ մոռացման
Աւագանին մէջ՝ կը մխեմ
Կը մըխըրճեմ միտքս՝ անմեղ
Աւիքներուն մէջ՝ չըքնաղ
Առասպելաց՝ եւ յաղթած
Ամէն կըրծող հոգ ու ցեց՝
Աստղերուն հետ կը խօսիմ,
Կը խօսին հետքս աստղերն:

Ճ Ա Կ Ա Տ Ա Գ Ի Բ

Ճակատագրին խարազանին տակ կ'անցնի
Սրարչաւ մոլուցքը ձիերուն, հանելով
Տիեզերքի դաշտերուն մէջ՝ անաւոր
Մըրրիկներու, փայլակներու ծըփանքներ:

Կը բարձրացնեն մարդիկ թասուն՝ յամրաքայլ՝
Գըմբեթ՝ կոթող նեղ ածուին մէջ իրենց.
Համարելով վեհ խօսք մ'ըսել՝ հեռաւոր
Ժողովըրդոց եւ հեռաւոր ազգերու:

Բայց կառավարն հըզօր սանձերը թողած
Ճակատագրեալ հետքին վրայէն կը զըշէ
Ձիերն, եւ այն զըրտնած կոյտերն աւազի՝
Անգիտակից՝ կը ջախջախէ, կը փըշէ:

Տ Ի Կ Ի Ն Լ Ա Ի Բ Ա Յ Ի Ն

Տիկին Լաւրա երկնակապոյտ աչքերով,
Ո՛րքան հեռու է այն օրն
Երբ դէպ ի վեր արքայութիւն թեւեցիր:
Երկիրն իր դէմքը փոխեց,
Եւ փոխեցին հանդերձներն:
Եւ տիկիկները սէգ դարձան ու գոռոգ.
Հովիտներէն եւ առապար շեպերէն,
Եւ գիտութեան ամենէն կորդ ու անհարթ
Ամէն ճամբէն կը մազլեն
Կ'երթան՝ թեթեւ, եռանդուն,
Խրոխտ՝ առնական շարժուածքով,
Եւ ալ անոնց առջեւ չեն ծոիր ու թեքիր
Նոր ասպետներն, եւ ոչ ալ
Գողտրիկ, քընքուշ մտածումներ
Կ'արթընցընեն ըշտապոտ
Տարփաւորաց կուրծքին մէջ:
Անթեւ «հրեշտակ - ուհիներն»
Ոչ եւս «համեստ՝ պարկեշտ խոնարհ ճակատով»,
Ալ ուղղաբերձ եւ սընապարծ խրոխտալից,
Այժմեան՝ արդի տերերէն

Հաւասարներ կը նկատուին,
կը սիրուին շուտ, եւ գրեթէ
Արձակօրէն ... ամէնքն ալ:

ԱՆՁԲԵՒԷՆ ՎԵՐՉ

Կը ծռեն ամպերը թեւերնին
Արեւելքէն փչող զով շունչէն,
Խոտին, տունկին մէջ կը ճօճան
Արեւակնէ նուրբ կամուրջներ:

Ոչ եւս վարն հոն կանանչ ու թուխ
Գոյնը տըղմուտ ճահիճներու,
Այլ անտառին բացաստանէն
Լիճը գոհար կը պըսպըղայ:

Արթընցիւր, իմօ հոգի, նմանէ
Ծաղկին՝ շաղոտ ածուներուն,
Կը քած դեռ եւրօ տարափէն,
Չը քնաղ է կեանքն, արեւ կայ դեռ:

ԱՌ ԿԵՐԱՐՏՈՅ ՄԱՅԷԼԼԱ

Ո՞վ կը յիշէ զայն, ո՞վ գիտէ
Թէ ի՞նչ բուժիչ աղբիւր էր այն՝
Իր տառապող եղբօրն համար.
Կը հարցընեն ամէնքն. «Ո՞վ էր»:

Խոնարհ, աղքատ՝ ունէր միայն
Հարըստութիւն մը լոկ, չի տար
Դրպրոցը այս դըժնէ դարուն
Նմանօրինակ հարըստութիւն:

Ինչպէս կիզիչ արեւուն տակ
Հընձող մըշակը կը վազէ
Դէպ ի առուն սիրափափաք,
Ծարաւահիւժ ու պապակած,

Այսպէս հեքոտ՝ բորբ կը վազէր
Ծարաւ բարիք ընելու ան,
Ապերճանիկ ու չարաբաստ
Հիւանդներուն եւ կոյրերուն:

Չինջ աղբիւրին քով չըզգացին
Հրակէզ շըթներն այնչափ հաճոյք,
Ինչպէս այն քաղցըր մենակեացն
Երբ կը դընէր դեզ ցաւերուն:

Արդ բարձրաբերձ ժայռերուն վրայ
Վէրն հոն վանքին մէջ հանդարտիկ,
Կը քընանայ, եւ ամպն ու հովն
Աղէկ գիտեն թէ ան Ո՛վ էր:

ԱՆԳԻՏԱԿԻՅ ՀՈԳԻՆԵՐ

Դանդաղ եզներն եղջիւրներով խայտաբղէտ՝
Որ կ'արածին մարզին վրայ,
Եւ մերթընդմերթ կանգ առնելով կը ծըծեն
Օդն որ կ'անցնի կը դառնայ.
Ու կը նային հեզիկ խոտին՝ որ կը ծոխ
Ու վեր կ'ելլէ դողոտջուն՝
Անոր կամքին խողալիկ,
Եւ ծաղկափթիթ ափունքներն,
Եւ կարկաչոտ՝ հոսուն ջուրն,
Եւ հորիզոնն անզըրաւ,
Ի՞նչ կը խորհին. ի՞նչ կ'անցնի
Այն բիբերուն մէջ քընէած ու դանդաղ,
Զորս երբեք չի ճեղքեր փայլակ մ'յանկարծոյն,
Երբ կը թըլին կենալ երբեմն իբր արձան՝
Անգիտակից՝ վայրկեանին,
Արօտին, ջրին եւ միւս ամէն բաներուն:
Ժամանակները արդեօք
Չէ՞ն բըղխեր վեր մառախլապատ ու շըլմոր
Այն մըտքերուն մէջ՝ անգործ
Երկայնածիզ ժամերուն,
Յիշատակներ՝ ուրիշ հին
Ժամանակի ւազգերու:

ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿԷ

Ո՛վ եղբայրներ, ուրախութիւնը երգենք,
Ուրախութիւնն. անբիծն ամէն կեղտերէ
Զայն կը տեսնէ ամէն տեղ. այն չոր կարծուած
Ոստը տեսէք, լուսեղ գոհար մը կայ ծայրն:

Նայեցէ՛ք. հոն այն սառին, այն վաղանցիկ
Մառախուղին ետեւէն՝ պինդ, անյողդողդ
Կ'երթայ արեւն յաղթողաբար: Կը վառէ
Անըրջանքի մը լոյսն հոգին տաղտկալից:

Հոն դարբինին ափին մէջն է, որ կը զգայ
Իր ոյժը տեղը. կայծերու խուրձին մէջ՝
Որ կը փըրթի երկաթէն. կուռ կըռանէն
Ծեծուած սալին կըշուտեան մէջն է հըզօր:

Քերթողին հետն է, եթէ թեւը տաղին
Փայլատակէ. եթէ պատկեր շնորհէ տմոյն
Ըսփինքսն՝ արուեստն. ան խուսափուկ տիեզերքն
Ուրուներու՝ սեղմ տողերով կը պըրկէ:

Ձայն մի՛ փընտոէք միայն յաղթող գունդերուն,
Կամ անտառին մէջ ծալ ի ծալ դրօշներու,
Կամ այն բարձունքն ուր կը հասնի վեհապանծ
Թըրիչքով Փառքն, եղբայրներ, մի՛ փընտոէք
(գայն:

Համեստ՝ գաղտնի կռիւներու, լուռ ցաւոց մէջ
Ինչպէս ծաղիկ մ'աւերակաց դերբուկին՝
Կը բողբոջէ և կը ծընի ան մեր մէջ
Աւելի քաղցր ու ճըշմարիտ ու բուն մերն:

Ան կը ժըպտի երբ վեհ խօսքով կը ձողկենք
Մենք գոռոզներն. երբ անուշ խօսք մը կ'ուղղենք
Խոնարհներուն. մեզ կը վառէ, սիրտ կու տայ
Թէեւ ըլլանք կէտ անիրաւ սլաքներու:

Եւ աւելի կը փայլակէ ոչ վրէժի
Վայրագ աչքին, այլ անուշակ բիբին մէջ
Մարդուն՝ որ հեւ ի հեւ օրուան կը սպասէ
Որ կարենայ պատուհասել, և կ'ներէ:

ՎՇՏԱԳՆԵԼՈՅ ԳԱՐՈՒՆԸ

- «Թաշկինակներ են պարապ
Զոր կը բերէ մեղմիկ սիււքն
Արեւմըտեան, շոպուած այն
Գերեզմանէն»: Եղեւի՛,

Բեզ կը խաբեն քու յոգնած
Ու ճայրտած աչուրներդ:
Կապոյտ երկնի մէջ՝ ճերմակ
Ամպիկներու ծուէններ են:

- «Ո՞ր վիշտն երբեք բըղխեց դուրս
Աղեկէզ ողբ մ'աւելի՛
Դառն ու յամառ ու տըխուր
Բան այն՝ զոր ես կը կըրեմ»:

Հոս ոչ ոք չի վըշտագնիր:
Առուններու ժպիտներ են
Որ արեւուն տակ ազատ
Բլուրներն ի վար կը հոսին:

- «Հոն գոյգ ցնորքներ կը տեսնեմ
Ծիւրած ծընգած ձերերու,
Յըցած իրենց ձիւնաթոյր
Հերքն ու մազերն հովերուն»:

Յաւերժօրէն դալկահար
Երազ մը քեզ կը տիրէ:
Չէ՞ս տեսներ. այն «ձերուկներն»
Նըշենիներ են ծաղկած:

ԼՈՒՍՆԱԿԱՆ ԴԻԻԹԱՆՔՆԵՐ

Ժամանակէն դըժնէօրէն շարքըւած
Նըսեմ ժայռեր՝ շուրջը մեռած ջըրերու
Կարակումին՝ գիշերին մէջ կը դիտեն
Ելքն հրաշալի լուսացընցուղ լապտերին,

Որ պիտ' թեւէ քիչ ատենէն լերանց վրայ:
Ու կը նային՝ զգալով շօշափը անոր,
Որ պիտ' ահեղ սեպերն ընէ խարոյկներ
Սուրբ, ճահիճները ջինջ աչքեր արծաթէ:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՓՈԹՈՐԻԿ

Հովը կ'անցնի մըրըրկոտ
Թեւով մը շեշտ՝ գորշորակ
Կանաչին վրայ՝ ուր հոգեվարք է ճըպուան,
Եւ խոր թըմբիրն ամառուան
Կը բըզըկատէ կը ցըրուէ
Թուփն ու տունկերը դիրեւտար խառնիխուան,
Ինչպէս ժանտ ձեռքն՝ որ կը ցընցէ գլուխ մ'ոտխ,
Իր եղունգները մագերուն մէջ մըխած:

ՆԱԲՈՒԻ - ԲԻԷՏԻԿՐՈՒԴՄ

Օր հասարակ է,
Կը փայլակէ ծովն.
Բլուրներուն՝ դաշտին
Վրայ միօրինակ
Տաղտուկ. չնիկ աստղին
Կայծակներուն տակ
Կ'ընընջէ Նաբուի:

Գիշերին կէսն է.
Ձինջ ծովախորշին,
Ափերուն վըրայ,
Տունկերուն մէջտեղն
Արծաթ կ'անձրեւէ:
Լուսինն է լըման.
Նաբուի կ'երգէ:

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ՁԱՅՆԵՐ

Եթէ անցնիմ ես աշխարհի անտառէն
Սին երազի մը մէջ սուգուած, եւ ըստէս
Բիբն անտեսէ մորենիները նենգժող,
Մայրիկ, դճնն ես, որ ելլելով հեռաւոր
Գերեզմանէն՝ կը մըրմընջես ինձ. «Նայէ՛»:

Եթէ ծարաւ մոռացօնքի և յօժար
Թունոտ պտուղներ քաղելու ես չըհարցնեմ
Թէ թոյնը քոնն թէ արդեօք մահ կը բաշխէ,
Մայրիկ, դճնն ես, որ ինձ խըստիւ՝ հրամայող
Ձայնով խըրատ կու տաս կ'ըսես թէ՛ «Մտածէ՛»:

Եթէ շեպերն ի վեր ըզգամ ես յանկարծ
Ինքզինքս անգոր եւ ոգեսպառ, եւ իմ յոյս,
Յոյսըս յետին, յետին նեցուկըս կըքի,
Մայրիկ, քուկի՞նդ է այն բարբառն անձկալից,
Որ կ'ըսէ իմ յոգնած հոգւոյս. «Աղօթէ՛»:

ՎԱՅՐԿԵԱՆՆԵՐ

«Խաղաղութիւն կը փնտռեմ...»

Ըսէք, ըսէք ինծի, հօւր է.
Ի՞նչպէս կըրնամ գըտնել զանի.
Ո՞րչափ ատեն պէտք է ներս
Ծընած լեռները հասնելու,
Աղբերակներն՝ ուր կը ժըպտի,
Անտառակներն՝ ուր կ'երագէ:

Ըսէք ինծի, շատ կ'արտորամ,
Կ'ուզեմ գիշեր չեղած հասնիլ.
Կա՞ն այն ճամբուն վըրան օձեր,
Քարեր, ստեղծեր, ես չեմ վախնար
Սուր խիճերէ, վախ չունիմ ես
Մորենիէ եւ օձերէ:

Ըսէք ինձ. հո՞ն է, դուք ինչո՞ւ
Զիս տանելու կը դանդաղիք.
Եւ խընդրածս այնքան քիչ բան է.
Շատ տարիներ են որ կ'երթամ,
Շատ տարիներ՝ որ կը փրնտեմ,
Շատ տարիներ՝ որ կը կանչեմ:

Իմ սկ ըլլա՞լս կը հարցընէք.
Ի՞նչ փոյթը ձեր. պանդըխտունի
Մ' եմ, որ գուցէ քիչ ատենէն
կը հասնի իր նըպատակին:
Մուրողունի մը՝ շատ աղքատ
Եւ շատ յոգնած ու ոգեսպառ:

ԵՍ ՊԻՏ' ԵՐԹԱՄ ԳԻՇԵՐԻՆ ՄԷՉ

Ես պիտ' երթամ գիշերին մէջ
Երբոր ամէն ինչ քուն ըլլայ.
Պիտ' երթամ բաց դաշտին մէջէ
Ատղերուն տակ, և պիտ' անոնք
Լքեն ծանօթ ձայնը, ուրիշ
Եւ հեռաւոր օրերու ձայնն.
Անոնց համար պիտի գըտնեմ
Մոռցուած խօսքերն ու մըռունչներն
Ու կրակն ու թափն երիտասարդ
Առուգութեան: Անոնք լուսմունջ
Պիտ' ունկընդրեն, կ'ունկընդրէին
Ինչպէս անցած այն ժամանակն,
Եւ չըտեսնեն պիտի դէմքիս
Դալուկն... ամէ՛ն ինչ, ամէն ինչ
Անոնց համար պիտի ըլլայ
Ինչպէս երբեմն: Իսկ հոգւոյս մէջ
Ի՞նչ պատահի պիտի արդեօք:

(ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ)

Մարտը՝ առտու մը (թէ՞ երազ էր) գըտաւ
 Խաղաղութիւնը, որ կ'երթար դաշտերուն
 Մէջէ հանդարտ քայլով տըրտում ու տըխուր,
 Եւ իր դանդաղ շարժումներով կը վերցնէր
 Բարունակներն անկապ ու քակ. վրան փըրթաւ.

— «Ո՛վ դու անխօս՝ թոյլ ու պըղերգ, Ե՞նչ կ'ը-
 նես.

Չե՞ս տեսներ զիս՝ որ ջուր կըտրած, հեւհեւ,
 Անխոնջ ճամբայ կը բանամ իմ սըրընթաց
 Ոտուըններուս՝ տապաւններով, տէգերով
 Միշտ եւ ամէն տեղ. սորվէ դուն թէ ինչպէս
 Կը ջարդեմ ես, կը խորտակեմ, կը զգեսնեմ:
 Չիս չի ծըռեր զուր կարկաշիւնն ամբողին,
 Եւ ինձ տեղիք կու տան մըտքերը խիզախ,
 Արի առոյգ կորովիներն, եւ յաղթող
 Մըտածումները. կ'անցնիմ ես, եւ ահա
 Լայն անապատ մը կը բացուի ցուպիս տակ,

Եւ ծիրանի վառ գորգերու վրայէն ես
Կ'երթամ չըքնաղ հանդէսներու, եւ անցքիս՝
Խարոյկ կ'ըլլան թաւ անտառներն: Ես չունիմ
Հանգիստ, դադար: Գուն ի՞նչ կեցեր ես, ով
[հեղգ]:

— «Ես դիւրաբեկ եւ ինկած այս պըտակներն,
(Բսաւ անոր Խաղաղութիւնը), այրի
կընձնիներու կը շնորհէի, եւ ուրիշ
էակներու՝ որ կը սպասեն ու կու լան
Մինաւորիկ՝ ինկած յոյսեր կը տանիմ:
Յաղթանակներ չեմ փընտոեր ես, կամ միայն՝
Չարին դէմ, այն աննիրհ, անքուն հըրէշին.
Տեսայ ես հոն տուներ, տեսայ ամրոցներ
Հըրդեհակէզ՝ չեմ գիտեր ո՞ր անողորմ
Չեռքի ժըպիրհ շահողը. իմ լուռ քայլիս տակ
Ամէնը վեր կը կանգնին. չեմ գիտեր ես
Ճակատագիրը ի՞նչ բուժիչ գորութիւն
Դըրած է իմ մէջըս. միայն աս գիտեմ
Որ քու խոռված հոգիներուդ մէջ՝ ինչ
կը ցաթի լոյս մ'իմաստութեան, ու ժըպիտ՝
Առողջութիւն բոլոր անոնց մէջ՝ զոր դուն
Ապշտպեցիր իրենց գործէն»:

— «Ո՛հ, որչափ
փաջ ես, (քըրքջաց ժանտ ժըպիտով մ'անոր
[Մարտն]),

Ի՛նչպէս պոռոտ ու մեծխօսիկ: Բայց ոչ ոք
Տեսաւ գործելը, ոչ ոք լըտեց քու վագելդ
Աշխարհի մէջ, կամ ականջին հասաւ շինդն
Այդ քաջութեանցդ»:

— «Ես բընաւ չեմ ճամբորդեր
Թընդանօթի որոտներով ու գոռով
(Բարձըր ձայնով Խաղաղութիւնը յարեց),
Իմ քայլերուս է լըռութիւնն առաջնորդ:
Ես «չեմ պարծիր», ես կը դիտեմ որ գալուս
Արտասուաթոր աչուընքերուն մէջ յանկարծ
կը վառի կայծ մ'աստուածային ցընծութեան.
Եւ կը տեսնեմ հուժկու՝ ազատ մարդերու
Սեղմ ափերուն մէջ արօրին մաճն. երկիրն
Ակօս ակօս կը փեռեկի սերմերու
Գանձերուն. ես կը դիտեմ գո՛ւսպ կոհակին
Խորտակելն իր թափն ու մոլուցքն՝ երկաթէ
կըռաններուն վըրայ, եւ ուր որ եմ ես
կը հըռընչեն հոր հալոցներն հընոցին,
կը մըրըրկին գործարանին անիւներն,
Եւ դարբինները կ'երգեն. չեմ գիտեր ես,
Որմէ՞ կու գայ ինձ այս բարին: Հըլուբար
Ես մըլտարթուն իմաստունին կը տանիմ
Փամն հետագօտ խուզողութեանց, կը պըրկեմ
Չեռքերն երբեմն թըշնամի: Ուրիշ բան
Չեմ գիտեր ես: Վայրագասիրտ կատաղի,

Կը տեսնեմ քու արիւննաներկ ու տըժգոյն
Աւագներուն մէջէ երթալը՝ թասուն,
Կըժնէհայեաց. եւ քեզ անէծք կը կարդան.
Ես կը հասնիմ առանց ձայնի՝ ծաղկասփիւռ.
Ուղիներէ, եւ ըսպատուած, օրհնուած:
Է՞ր այսքան քաղցր է իմ վիճակս, ու քուկինդ՝
Այնքան դըժխեմ. չե՞ս կըրնար լուծըդ փըշրել.
Հետըս եկուր, հետըս եկուր, եւ տեսնես
Պիտի դուն մեծ անուշուժիւնը սիրոյն՝
Որ կը զօդէ օտար ազգերն իրարու,
Խարակներուն վրայ փարոսներ կը տընկէ,
Եւ կը կանգնէ ապաւէններ՝ նենգաւոր
Սառնոցներու շեղջակոյտին բարձըր ծայրն:
Չե՞ս տեսներ դուն թէ արեգակը ի՞նչպէս
Արշալոյսին բոլոր վարդերը բացաւ,
Երկինքներուն բոլոր ոսկի բաժակներն՝
Օրհնելու զայն՝ որ արձակեց ձեռուըններն
Այսօր ազատ ամէն կապէ եւ պատրաստ
Աշխատանքի. եւ որ կեանքէն յաղթըւած
Հոգիներուն ուզեց զայն տալ վերըստին»:

Խաղաղութիւնը դարձաւ զայն քաշելու
Իր հետ. բայց այն խուժուժ ըստուերն արդէն
Անհետացած էր խորքն անխուլ անդընդոց: [խօս]

ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԻՐԻԿՈՒՆ

Երթալ ճամբէ մը՝ դաշտերու հանդարտիկ
Անդորրութեան մէջ՝ ըսքողուած լուսնակին
Տակ՝ բիւրամեայ մտերմուհւոյն,
Եւ օդն երբեմն երբեմըն հոտն անուշակ
Բերէ ծաղկած այգիներուն, ծաղկափթիթ
Կակիային. երթալ երթալ եւ չըզզալ
Բնաւ յոգնութիւն, խուսափուկ
Սիւքին տարտամ հրաւերներուն ետեւէն,
Առանց որոշ մըտածումի եւ յըստակ
Յիշատակի, մըքքին մէջ
Սակայն անհուն մըտածումներ, բիւր անուշ
Յիշատակներ. մոռնալ այսօրն ու վաղիւն,
Չուր երագուած երագներն,
Յաւէրժական հառաչներն,
Երբ ծըղրեղները կ'երգեն
Մարգերէն սէր, ուրախութիւն, հեռաւոր
Քաբախիւններն, եւ ճամբան չի՛ լըմըննար:

ՄԱՅՐ ՅԱՒԱԳԻՆ

(ԿԻՍԱՐՁԱՆ ՄԱՐԱՆԻ ԱՏԵԼԱՅԻՏԻ)

— Ո՛չ, չըհատնի պիտի, ո՛չ, զո՛ւր են խօսքերն :
Լոյսը միակ, միակ ու մեծ ըսփոփանքն
Արհամարհելը զայն, եւ ստոյգ գիտութիւնն
Որ ոչ ոք զիս պիտի կըրնայ ապշոպել
Այն տանջանքէն, այն տագնապէն, որ նըման
Հըսկայ իժի մը կը պըրկէ կը պլորէ
Պարոյրներովը զիս, եւ ես կեցեր եմ
Պաշտպանութեան ատանց ճիգ մ'իսկ փորձելու,
Վասըն զի իմ կուրծքըս սաստիկ կը սիրէ
Անագորոյն գագանն՝ որ զայն կը ճողթէ
Կը տոչորէ կը բըզըկտէ, այնպէս որ
Կը զգայ կեանքի բնագոյին ի սպառ նըւաղումն,
Եւ կը վառէ զայն իղձ մը լոկ. լոկ անյազ
Ծարաւ մ', անձուկ մը գինովցնող. անհետի՛լ... :

ԶԱՌԱՆՅԱՆՔ...

Կանչուած ցընորքն ահաւասիկ կը դառնայ .
Մանօթ խուցերը կը մըտնէ, կը հասնի
Դանդաղօրէն ի՞ր իսկ սենեակն՝ ուր ըսաւ
Իր վերջին խօսքն: Ոչ մէկ բանի տակաւին
Զեռք չէ դըպած. արեւն՝ ինչպէս այն ատեն՝
Ատդին անդին ոսկի կէտեր կը վառէ,
Եւ կը ժըպտի մահճին վըրայ Տիրամայրն,
Եւ իր հին տեղն է բոլոր կահ կարասին:

Իր դողդոջուն՝ տըժգոյն ձեռքով կը բանայ
Արկղերը դեռ լի հոտանոյշ կտաններով,
Հին զարդերով, զոհարներով, եւ փայլուն
Բանալիները զուարթ հընչիւն մ'ունին հուսկ:

Քովիկն եմ ես, ու կը նայիմ, կը նայիմ,
Կը տրոփեմ, չեմ համարձակիր բանալու
Շըրթներս, խօսքի մը կը սպասեմ հեւիհեւ...

Աչուին սքողուած է՝ սեւեռուն. կը փընտռէ .
Ի՞նչ կը փընտռէ արդեօք:

Ո՛վ մայր իմ, մայրիկ,
Ձիս չե՞ս տեսներ, չե՞ս տեսներ զիս, ես եմ, ես,
Դարձիր խօսէ ինձի հետ, տո՛ւր իմ անունս.
Ո՛հ, անգամ մ'ալ ձայնովդ անունըս լըսեմ:
Կը մըտածեմ այսպէս եւ զուր կը փորձեմ
Խօսք մ'ըսել:

Նէ ինձ կը դառնայ յամբօրէն,
Կը գըգուէ իմ դէմքըս ծանօթ իր շարժմամբ
Եւ անուշիկ մը կը ժըպտի ինձ. սակայն
Ձի բանար շուրթն. եւ դարձեալ նոյն մտադրու
Կը դառնայ իր փընտրուութիւն: Կ'որոնէ (թեամբ
Կը քըրքրէ վեր վար, կը շարժէ... վերջապէս,
Ո՛հ վերջապէս գըտաւ. բայց ի՞նչ է արդեօք:
Ի՞նչ յոութուրունք կըրնայ ըլլալ, ի՞նչ գըրաւ:
Չեմ տեսներ ես: Տարօրինակ՝ մետաքսով
Եւ ոսկիով նըկարակերտ տուփի մէջ
Փակուած է, փոքր է, ես գայն բնաւ չըտեսայ:
Ահաւասիկ ձեռքերուն մէջ կը սեղմէ
Եւ հըրճուանքէն այլակերպեալ կ'երեւայ:
Ո՛հ, ինչպէս այն դեռ սքողուած աչքը սեւեռ
Կը պըճըլտայ: Հիմա խօսի պիտի նէ.
Անշուշտ հիմա պիտ' անունովս կանչէ զիս.
Եւ ահաւոր անծանօթին վրայ՝ ուրկէ
Կու գայ նէ, ես պիտ' հարցընեմ (թէպէտեւ
Կերկեր ձայնով, օրհասական հոգիով):

Բայց ինչ մէգ է կ'իջնէ ու գայն կը ծրարէ:

— Ո՛վ մայր, դեռ մի՛ մեկնիր, մըտիկ ըրէ:

Ձո՛ւր.

Ձո՛ւր կը գոչեմ. զուր կ'երկընցնեմ իմ թեւերս.
Նէ ստուերներու մէջ կ'անհետի յանկարծոյն:

“ԵՐԲԵՄԸՆ ՁԻՍ...”

(Մարեամ քրոջս)

Երբեմն զիս ժըխորին
Մէջ բազմամարդ ուղիներու, խրախուժեանց,
Հընչուն՝ փայլուն թատրոններու՝ կը բըռնէ
Յանկարծ տաղտուկ մ՝, երաշտ ծարաւ մ՝ անյաւ
Ո՛վ ամայի այրերու | գուրդ:
Նամէտ ժայռէն յուշիկ յուշիկ թաւշանման
Մամուռներու վրայ կաթկըթող լըսիկ շիթ:

Ո՛հ թաքթաքուր ձորերու՝
Փակուած չորս կողմն երկնաբերձիկ ժայռերէ,
Ուր չի լըսուիր ոչ մըւրնչիւնն հեղեղին,
Եւ ոչ հիւսին շառաչիւնն,
Եւ ոչ մէկ ձայն, այլ միայն
Կ'անցնի երբեմն թրոչելով վեհաշուք
Ըստուերը սեւ բազէին,
Որ կը ճախրէ կապուտակ
Բարձր հայելոյն ընդմէջէն՝
Խոտի ծըղիկն ըլլայի...

Բ Ո Վ Ո Վ Ն Ե Ր

Գուք գիշերին մէջ յօղանջող բոժոժներ,
 Կը բերէք միտքըս ծանրաբեռն սայլեր,
 Անտառի հոտ, անդորրութիւն մը խորունկ,
 Զոր չի խոովեր ոչ մէկ ձայն, ոչ մէկ աղմուկ:
 Կ'ելլեն գրաստները լեռնային զառվերէն,
 Լուսնով արծաթ հագած՝ առ շեղ՝ յամբօրէն:

Կու գան հոգւոյս մէջ հրաժեշտի հեզ՝ հանդարտ
 Եւ քաղցրանուշ մըտածումներ. ինչո՞ւ արդ
 Աշխարհային հոգերն հեռու կը գաղթեն
 Իսկոյն կապած իրենց շուրջը ժանտկէն:
 Գուք աստղերուն վրայ խօսեցաք քերթողին՝
 Ո՛վ գիշերին մէջ յօղանջող բոժոժներ:

ՄԱՐԻԱՄ ՔՐՈՋՍ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

(ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

Կը մըտածեմ ես, եւ դարձեալ կը մտածեմ
Թէ ի՞նչ ընծայ պիտի հաճոյ անցնի քեզ,
Քեզ՝ որ միայն ընծայ տալէ կ'ախորժիս:
Երգ մը գուցէ Յիշատակաց վերտեսնիկ
Հաճոյագոյն անցնի, անցեալը քըրքըրող
Երգ մը, որ քեզ ցուցնէ թէ կայ սիրտ մըն ալ
Որ յիշատակը կենդանի կը պահէ
Շատ հեռաւոր ժամանակաց, օրերու
Ուանհետացած՝ մեռած գացած ժամերու:

.....
Հոն ներսը մեր մատուռին մէջ քահանայն
Կը կատարէր կիրակնօրեայ պատարագն,
Եւ ամէն բաց պատուհանէ կը մըտնէր
Ծաղիկներուն եւ խոտերուն առողջ հոտն: —
Ո՛հ, թըռչիլ հոն վարն, աղօթել վարը հոն
Ազատ արձակ, օրհնել Աստուած՝ վարդերուն
Գեղեցկութեան համար, վըճիտ երկընքին
Եւ արեւուն: — Ետները դըրած հոն այսպէս

Կը մտածէինք, մինչ անհանդարտ անդամսիս
Ազատութեան ժամէն առաջ կը վազէր:

Կուն ծաղիկները, Մարիամ, մեծ սիրով
Կը սիրէիր. նըսեմ փունջերն հոտաւէտ
Մոլաթուզին, ու ճենողկուզն՝ որ ունէր
Քեզի համար խօսքեր՝ երգեր, եւ զանխուլ
Խընամուծիւն մ'երազներուդ հետ ու լուս
Զմայլումներուն քաղցր ու խոհուն աչքերուդ:
Ո՛հ, մենք սրչափ երազեցինք ու լացինք:
Կը յիշե՞ս դուն այժտերեւին հոտը հոն
Պարտէզին մէջ ամառնային իրկուններն
Աստղերուն տակ, որ նըլոյլներ, խոտտումներ
Ու հառաչներ կ'անձրեւէին մեր վըրայ,
Եւ լուսալիր լուսընկաներն որ տեսան
Մեզ իրարու մօտիկ, զըւարթ ու չըքնաղ
Օրիորդներ, հոն վարը յամր ընթացիկ
Կոնտողայէն ներս՝ Լըճակին վըրայ ջինջ,
Եւ նըւազներն, ու ձերունի քերթողին*
(Որ ամէնքէս աւելի քեզ կը սիրէր)
Զայնն ու քերթուածն հընչուն՝ վըճիտ, որ կ'իջնէր
Մեր կազմ՝ պատրաստ հոգիներուն մէջ, եւ հոն
Կ'արթընցնէր վառ բաբախուններ, տեսիլքներ:
Կը յիշե՞ս դուն դեռ առաջին ուսումներն

* Անտրէա Մաֆֆէի:

Եւ բերկրալիր յաղթանակներն, եւ զըւարթ
Լոյսն ու ձեռքերը որ մեզի երկընցան,
Մեզ որ ճակատը մեր բարձրիկ՝ պըճնըւած
Աըբայաշուք առուզութեամբ կ'երթայինք
Ապագային դէմ. կը յիշե՞ս...

Ո՛հ, սաստիկ
Սիրտ բզըկտող է թաղուած ժամերը կանչելն
Եւ լաւ չէ քեզ տըխրեցընել՝ քաղցիկ քոյր:
Ուզեցի լոկ ըսել քեզի. կը մընայ
Մեզի մեզ պինդ՝ անխըզելի հանգոյցով
Պարաւանդող սէրն. արդ օրհնեալ ըլլայ բախտն.
Ան դեռ շատ բան կը շնորհէ մեզ, որ այլ եւս
Այն կորսըւած օրերուն լոկ ցընորքն ենք.
Յիշատակաց քաղցրիկ Վեառուաւը միայն
Թող իմ գորովըս տեսնէ այս համառօտ
Խօսքերուն մէջ, որ կը բանան դըռնակներն
Յիշողութեան՝ հանդէպ թաղուած այգերուն
Մեր մայիսին:

Տըխտը է, ո՛հ, մըտածելն.
Ինչպէս պարտէզ մը հին՝ որուն կը ծածկէ
Մամուռն աւերն, ու կը պըրկէ կը խեղդէ
Բաղեղը տունկն, եւ ժամանակը փըշըր
Աղբիւրներն. այն հին պարտէզին մէջ քանի՞
Ոգիներ, ինչքան քիմեռներ, եւ ո՞րքան
Երազեցինք մենք, ո՛հ, եւ ո՞րքան լացինք:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵՐԳԷ

Զըքնաղ ասպետ,
Նուռ ճամբաները թող, ըլլայ իսկ թէ երթն
Յամբընթացիկ, ուղին շիտակ ըլլայ գէթ:

Եւ ականջդ օ՛ղ՝
Որ ծաղիկներն՝ անդունդին եզրը բուսնող՝
Պէտք է դիտուին հեռուէն՝ ոչ թէ մօտէն:

Յիշէ՛ աս ալ,
Որ երբ հիւղիկ մը եւ շուքիկ մը գըտնես,
Մի՛ խոնջ մարմնոյդ համար խընդրեր ուրիշ բան.

Եւ այն ատեն
Խաղաղութիւն եթէ գըտնես հիւղին մէջ՝
Մի՛ խօլ սըրտիդ համար ուրիշ բան խընդրեր:

ՔԵՐԹՈՂԻՆ ԵՐԳԸ

Զգօն վարժապետ,
ժայռին, ձորին մէջէ, արփւոյն՝ աստղին տակ
Ես կը մարգեմ կորովս եւ ուժըս սիրով.

Վարժ չեն ուրբերս
Ոստոստելու ժայռերու վրայ՝ ուր այծեամն
Առջի շուքին տակ կանգ կ'առնէ՝ թափառուն:

Խօթին ըսէ
Որ դողդոջուն՝ նիհար ձեռքով քաղէ՝ լոկ
Ածուներու կոկոնիկներն անարատ.

Կ'անգիտանաս
Որ կը փընտռեմ ես վիհերուն ծաղիկներն
Եւ ոչ գիւրին ճամբաներով հովիտին:

Ո՛չ թէ գանխու
Խաղաղութիւնն հիւզերուն, ս՛չ թէ պըղերգ
Հանգիստն, այլ վտանգ եւ մըրըրիկ կը սիրէ

Քերթողն. ուղին
Քարէ՛ փուչէ չի փընտռեր զերծ, անդամներ
Ունի մարտիկ, եւ ըստուերի մ'ետեւէն

Երբոր թրուչի,
Կամ երազի, հետքի, ձայնի սիրարկու,
Խաժամուժին գիտէ այսպանքն ու մոլուցքն

Արհամարհել,
Լափլէզ բոցերը, վիշապին ժանտ ճանկերն.
Քարոյականն անգամ ձեր, ո՞վ մանկավարժք:

ԲԱՆՏԻՆ ԵՐԳԸ

Վրժբախտութեան հէք ծաղիկ,
Երբոր ծընայ ուրախութիւնն հետու էր,
Զիջաւ ոչ մէկ յաւերժահարս օրոցքիս՝

Զըքնաղագեղ ձօներով:
Ունեցայ կեանք մ'հառաշանքի եւ ողբի.
Առոյգ հասակըս նետուեցաւ հովերուն:

Անօթութեամբ, նեղութեամբ
Տեսայ 'մէնուն մէկիկ մէկիկ անհետիւն,
Եւ քեզ՝ որ զիս կը սիրէիր այնքանի,

Քեզ ալ՝ ով սէր սըրբագան,
Մայր իմ, բարի մայր, սիրունակ իմ մայրիկս
Եւ մընացի մենիկ մընջիկ ցաւիս հետ:

Կորսընցուցի ամէն ինչ,
Բայց իւրնդրեցի հացը իմ այս մատներէն
Եւ ասեղէն. չըզարկի ոչ ոքի դուռն:

Եկաւ ինձի անիկա
Զիս փորձելու, աղաչելու, եւ ամբողջ
Տարի մը ոչ ըսի, եւ հուսկ իրն եղայ:

Եւ յետոյ երբ յագեցաւ,
Եւ յետոյ երբ եկան ցաւերն ու պէտքերն,
Որդիներով, (իրենն էին որդիներն)

Աստուած ներէ՛, սէ, իրեն,
Չիս կոխկըրտեց՝ զերդ հընձանի մէջ խաղող-
Մէկ միայն էր, եւ հարիւր դեւ կը թըւէր:

Ես չեմ գիտեր ինչպիսի՛
Նախատիւքներ կ'ընէր ինձի. վատ մըն էր,
Գիտեմ, եւ իր խօսքերն էին դաշոյններ:

Ո՞վ գիտ թոյնով գինովցուց.
Ո՞վ զէնքը այս իմ ձեռքիս մէջը դըրաւ,
Ո՞վ զայն անոր կողէն մըխեց խըրեց ներս:

Չես գիտեր մայր, կը նընջես,
Վախճանեալները չեն յիշեր դառըն կեանքն,
Եւ կը ծածկէ զանոնք ապրիլը ծաղկով:

Ես... կ'արտասուեմ ու կ'երգեմ,
Կ'երգեմ, որ ես ամէն վայրկեան չըլըսեմ
Սոյն իր ճըշիւնն՝ երբ ինկաւ քովըս տապաստ:

Շ Լ Ա Մ Տ Ո Ւ Ն Ս

(Անճէլքա քրոջս)

Հեռաւոր տուն վաղեմի,
Բաց՝ ազատ այն մարզին վրայ,
Չոր զերդ մանեակ մը թըրթըռուն կը գըրկէր
Գետակը շուրջ, որուն մէջ
Կը ցուային թուխ արձաններ՝ մամռապատ
Խարիսխներով. եւ ցանկէն ներս՝ փետրաւոր
Երգիչներու բարեբաստիկ ալքունիք՝
Տունկերը թաւ հինաւուրց,
Ամայացած կանաչաւէտ դարաստան,
Իմ երագող հոգիիս՝
Գիւթանքներու, հրաւերներու պարգեւիչ.

Վաղեմի տուն, չես գիտեր
Թէ որմերուդ միջեւ դուն
Գեղածիծաղ զարուններու սրբան շող,
Ի՞նչքան փայլակ ծրարեցիր.
Նախկին ուսումն, առաջին սէրն, առաջին
Վիշտն, ու գանձերը յուրթի՛
Ճոխ յոյսերուն՝ անմահական կոյսերուն,

Ոսոխ ամէն արցունքի,
Գերագոյն՝ վեհ գեղոյ օրհնեալ քիմեռներ,
Որ ըզքեզ, ո՛վ հեռաւոր տուն վաղեմի
Կը պըճնէին ծաղիկներով, աստղերով,
Կը պըճնէին թեւերով:

Եթէ երբեք տօնական օր մը լըսեմ
Տըզոց հիշերն ու ծիծաղ,
Կամ սոխակին դայլայլիկները՝ գիշերն.
Եթէ անուշ, քօղաւոր, յամբը հովիկն
Ինձ ծառերու բերէ բոյրն
Եւ զանգակին կամ զանչիւնն,
Ինչպէս որ այն իրկուններն,
Փախած՝ բեկբեկ ժամերն ինծի կը դառնան,
Կ'արթըննայ մէջըս կենդանի յիշատակն
Իմ առաջին բնակութեանս,
Եւ, հեռաւոր հին օճախ,
Քեզ կը խորհիմ, քեզ կու լամ, քեզ կը դառնամ:

ԻՆՔՆԱՇՈՒՐԺ ԿԱՌՔԻՆ ՄԷՉ

Յառա՛ջ, յառա՛ջ. յաղթանակին ըզգըլխանքն
Օ՛ն թող հեծնէ հետերնիս. թռինք մըրըրկին
Գէպ անծանօթ կախարդական պետութիւնն,
Մենք, մենք տէրերս ժամանակին ու շարժման:

Մեր ետեւէն փոշեթաւալ թող գլորի
Ըսպատումի եւ տաղտուկի տըխուր յուշն.
Յառա՛ջ, յառա՛ջ, ոչ եւրս ծայր՝ չափ սահման
Մեր վեհագոյն աշխարհակալ տէրութեան:

Ժամերը մե՛ր ետին՝ դանդաղ՝ անձկալից
Տագնապներով. կոյր ցընորքները պըղերգ
Հանգիտներու, սին հիացումն. օ՛ն, հոգին
Գաղթէ անցնի ապագային անդունդներն:

Մըրրիկը ձա՛յն կու տայ մեզի. մեզ երկչոտ
Պիտի չտեսնէ անհաւասար մըրցանքին.
Պիտի յաղթենք՝ փախչելով սուր փութադոոյթ
Աւելի քան ամպերը, ժամն ու հովերն:

Յառա՛ջ, յառա՛ջ, աւելի ժիր. ցնորական
Ստուերներ ըզմեզ կը հալածեն. կը տեսնեմ

Անոնց դեղին կոածագ ճանկերը ահա
Որ կ'երկըննան մեր ուտերէն բըռնելու:

Վըտարեցէ՛ք հեռուն. հոգերն են տըժգոյն,
Եղեռնաւոր՝ ամէն առոյգ սըրտերու,
Եւ նախանձոտ ամէն կարշնեղ արութեան.
Մենք յաւիտեան անոնց գերի՞ պիտ' ըլլանք:

Ո՛չ, դիւային ուրուներ, ձեզ յաղթելու
Համար եթէ չըբաւէ մեր ուժը, մենք
Պիտ' անարգենք բախտն ու տանինք հետերնիս
Քաշքըշելով դէպ ի մահ, դէ՛սք ի մահ, մահ:

Ը Ն Դ Վ Ջ Ո Ւ Մ *

Խրոխտանք իմ, չէ՞ս զօրեր ուրեմն ընդունել
Այս սիրտ մաշող մըտածումն,
Որ իմ վըրաս կը տիրէ.
Ա.Լ յաղթել չէ՞ս գիտեր դուն.
Ուրեմն ամէն ուժ շիջա՞ւ.
Եւ ես քեզ օր մ'այնքան հըզօր կարծեցի:

Եւ դուն հըզօր էիր. բայց ո՞վ կըրցաւ, ո՞վ
Քեզ լըռեցնել, հեղգացնել,
Որ կըրնայիր աչքերուս
Արցունքներուն սանձ դընել.
Քեզ՝ զայրացկոտ քուրմ՝ հոգւոյս,
Չոր դուն քեզի իբր աղախին ունէիր:

Մահկանացու մ'հըպարտ՝ որ փոյթ չ'ըներ քեզ,
Եւ չի գիտեր ըրած փստն:
Այս է ահա քեզ ընկճողն.

* Այս եւ հետագայ երկու քերթուածները երիտասարդ
հասակի զրութիւններ են, զորս իր հատորներուն մէջ է
անցուցած ողբացեալ Բանաստեղծուհին:

Եւ կը ներես որ հըմլէ
Չիս անիրաւ բեռան տակ
Իրմէ բընաւ չըխընդրած մէկ զըթութեանս:

Օ՛ն, արթընցիր, եւ հըզօրեղ՝ զերդ երբեմն՝
Հրաման ըրէ այս սըրտին՝
Որ ցնորումի չըզառնայ.
Եթէ չըծուի, կոտրէ՛ զայն.
Բայց մի՛ թողուր՝ տեղիք տայ,
Եթէ իրմէ սէրը խընդրէ վատութիւն:

Եւ ա՛լ քանցէ հօգուոյն ամբիծ տաճարէն
Երկըրպագած թըշնամին,
Ապախտաւոր ժանաւ աստուածն.
Եւ տուր ինձ հին մըռունչներս,
Իմ հին զայրոյթըս տուր ինձ,
Ո՛վ խրոխտանք իմ, եթէ դուն չես մեռած դեռ:

ԵԿԵՂԵՅԻԻ ՏՊԱԻՈՐՈՒԹԻԻՆՔ

Եկեղեցին մութ էր. առջիս կը բացուէր
՚Նդարձակատարըր՝ միակերպ սիւնաշարքն,
Եւ խորը՝ խաչ մը բարձրաբերձ, ահագին:
Չէր լըսուէր ձայն կամարներուն տակ երկայն,
Հըծծիւն մը լոկ՝ նըման թեւի բախումի
Խոտովանոցի վանդակներուն ետեւէն:

Ի՛նչքան աղուոր, քընքուշ էր այն աղջընական.
Անուշ՝ ջինջ դէմք մը տասնրվեց տարիի.
Իր մանկական լոկ կիսադէմքը տեսայ,
Եւ ըզզացի անոր քողին ետեւէն
Ծաւի աչուին. բայց... կը խօսէր, կը խօսէր.
Մըտածեցի թէ կը յայտնէր մեղք մը մեծ:

Եւ ինչպիսի՛ մեղք էր արդեօք. երկիւղած
Ա՛յնպէս եւ ա՛յնպէս դեռ մանուկ: Գարձայ ես
Խոտտովանցնող ծերունիին, ունէր ան
Սուր աչուըներ, եւ կը կենար լուռումունջ.
Եւ կը լըսէր՝ տըժգոյն տըժգոյն՝ իր վըտիտ
Ու չոր ձեռուին միացուցած ծընկան վրայ:

Ինչպիսի՛ մեղք մըն էր, ի՛նչ մեղք մ՛անսովոր
Կ՛ըսէր նէ քեզ: Գուն որ անթիւ սըրտերու

Լըսած էիր ծածուկ մեղքերն հանդարտիկ,
Արդ Ի՞նչ տըխուր կամ անուշակ գաղտնիքներ
Յայտնեց քեզի այն աղջընակն, որ իրեն
Հին ճառերէդ խօսք մըն ալ չես պարզեւեր:

Հուսկ օրիորդը կը լըռէ. արդ զուցէ
Լըռ արցունքով նէ կը սպասէ կը սպասէ
Մըխիթարիչ խօսքի, ձայնի մ'որ իրեն
Խաղաղութեան վըրայ խօսի եւ ներման:
Իսկ ալեւոր ծերունին սուր աչքերով
Պիտի ուզէր խօսիլ, բայց... Լըռ կը մընայ:

Ան ալ ատեն մ'ունեցաւ իր սըրտին մէջ
Տըղայական վախեր, կասկած, բաբախին:
Ապրիլի սիւք մը կը դառնայ, կը գըտնէ
Կը զգայ դեռ ան իր աղջնակի վառ հոգին...
Մանիշակի, շուշանի Ի՞նչ բուրուփներ
Կը ծրարէիր խօսքերուդ մէջ, աղջիկ դու:

Հուսկ կ'արթըննայ ծերն, եւ ահա վերջապէս
Կ'ելլէ դողդոջ, ահա կ'իջնէ դանդաշուն:
Համեստ աղջիկն օրհնեց տիրոջ անունով
Քաղցր եւ անուշ աշուըներով սիրակաթ.
Յետոյ յուզուած դէմքով այսպէս թոթովեց.
«Գնա՛, եղածիդ պէս՝ անարատ պահէ՛ քեզ»:

ԵՐԲ ԳԵՐԵԶՄԱՆ ՏԱՆԻ ԶԻՍ...․

Երբ գերեզման տանի զիս
Թաղմանական այն թափորն
Յամըր քայլով, դիմակաւոր դէմքերով,
Որ դամբանի, թաղուածներու 'նտելացած
Ալ հոգ չ'ըներ ո՛վ կ'անցնի.
Երբ զիս արկղի մը մէջ դըրած՝ ալ յանձնեն
Արտասովոր այն մարդոց,
Եթէ քու միտքըդ ինչայ
Որ ես քեզի հաւատարիմ մընացի
Առանց բընաւ մըրցանակի յուսալու
Երկրի վըրայ, եւ եթէ քու սըրտիդ մէջ
Արծարծի հուսկ ուրեմըն կայծ մը սիրոյ,
Գութի զգացում մը վիճակիս համար հէք,
Կայէ որ քո՛վըս ըլլատ:
Կ'ուզեմ քու լալըդ տեսնել...
Տեսնել քու լալդ ինձի համար... անարգուած
Հըպարտութիւնս՝ որ զիս այնքան չարչարեց,
Եւ աչքերուս՝ սրտիս արցունքը երկայն
Քեննէ այս վրէ՛ժը կ'ուզեն.
Շատոնց արդէն լուրջ սիրտն անոր կը սպասէ,
Եւ ժամը շատ հեռու չէ:
Ի՞նչ շողշողուն արշալոյս
Կ'երեւայ ինձ այս արեւմուտքը, Ի՞նչպէս

Իմ մըտածումըս կը սպասէ, կը ցանկայ

Անոր հանդարտ ու պատրաստ:

Սաստիկ գոռոզ եղար դուն.

Արդ երկրի վրայ եթէ ինէ կը փախչիս,

Գոնէ վերջին ճամբուս մէջ

Նայէ որ քովըս ըլլաս:

Մի անցըներ մըտքէդ դուն

Որ հոն փակուած ու սալացած եւ մեռած

Ես քեզի խուլ գրտնըլիմ,

Եւ դուն ի գուր կորսընցընես վայրկեաններ:

Ձի մեռելներն եթէ հոն ցուրտ են ու լուռ,

Այն է պատճառը՝ զի անոնք կ'ունկընդրեն.

Եւ աւելի, շատ աւելի անոնք լաւ

Կը հասկընան սիրելիները իրենց՝

Քան երբ արփին կը ճաճանչէր բիբերնուն:

Խըղճի ո՛րքան սուր խայթեր,

Ի՛նչ տարաժամ գութ՝ գորով

Կը տեսնեն այն համր, անշըշունջ թաղուածներն

Իրենց խոնաւ անկողնէն:

Մեռնողին սիրտն այս ըսփոփանքն ունի լոկ,

Այս միակ դառն ըսփոփանքն:

Ո՛հ, յիշէ՛, ո՛հ, յիշէ՛, եւ այն առտուն դո՛ւն

Նայէ որ քովըս ըլլաս:

« Սիրոյ երգը » ոսանաւորին մէջ, էջ 19, երկրորդ տան վերջին երկու տողերը, ուր աչքի վրէպով reggia (արբունիք, պալատ) raggio (ճաճանչ, նշոյլ) տեսեր եմ, պէտք է փոխել այսպէս.

Ուրախութեամբ և յուսոյ մոր պալատներ պերճագեղ զիտի կամզեմ մը քեզ շըքեղ:

Նոյնպէս « Վշտագնեց գարունը » ոսանաւորին մէջ, էջ 109, առաջին տան երրորդ տողին նշը պիտի ըլլայ «-ր, qual e quel տեսեր եմ՝ նոյն աչքի վրէպով:

Էջ 26, տող 1, եւ ընդէ կարդա՛ւ եւ ընդէ:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0317354

ԹԱՐԿՄԱՆՁԻՆ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Հայկական Նոր Մատենադիտութիւն և Հանրագիտարան Հայ կեանքի 1512-1905. Ա պրակ, Ա-Թ. 4°, 800 էջ. 1909. Գիժժ է՝ 7,50 ֆր.

— Բ պրակ. Թ-է. էջք 800-1600. 1910. Գիժժ է՝ 7,50 ֆր.

Վերդիվոսի Ենէական. մնազրէն աշխարհարար թարգմանուած. 8°, 573 էջ. 1910. գիժժ է՝ 2 ֆր.

Լեորարտի. սրբեր. 8°, 222 էջ. 1910. Գիժժ է՝ 1 ֆր.

Տանդէ Աւիկէրի. Աստուածային կատակերգու. թիւն. Ա. Դժուբ. Բ տպագր. թարգմանչէն բարեփոխուած. 1910. Գիժժ է՝ 1, 50 ֆր.

Վիկտորիա Ազանուր. Յաւիտեմական զրոյց. Գիժժ է՝ 1, 50 ֆր.

— — Նոր երգեր. 1910. Գիժժ է՝ 0, 75 ֆր.

Գիմել մեր սովորական հասցէի՞մ

Imprimerie Arménienne - Venise (Italie)